

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
YEREL YÖNETİM POLİTİKALARI KURULU

BELEDİYELER İÇİN ÇOCUK VE ÇEVRE TASARIM REHBERİ

BELEDİYELER İÇİN HİZMET REHBERLERİ SERİSİ
ÇOCUK VE ÇEVRE TASARIM REHBERİ

T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI YEREL YÖNETİM POLİTİKALARI KURULU

Prof. Dr. Şükrü Karatepe
Kurul Başkanvekili

Kurul Üyeleri

Asım Aykan
Dr. Hayri Baraçlı
Prof. Dr. Lütü Akça
Dr. Mehmet Karabay
Oktay Şaral
Rasim Özdenören
Refik Tuzcuoğlu
Prof. Dr. Tarkan Oktay
Tuna Koç

Kurul Uzmanları

Ahmet Şükrü Özdemir
Doç. Dr. Hatice Altunok
Semra Çağlar

KENT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

Proje Yürütücüler

Emir Osmanoğlu
Yusuf Sunar

Proje Danışmanları

Prof. Dr. Orçun İmga
Doç. Dr. Zafer Çelik

Hazırlayanlar

Prof. Dr. Anlı Ataöv
Dr. Ender Peker
Yağmur Aşçı (Asistan)

Proje Koordinatörü

Dr. Pınar Çobanyılmaz Öztürk
Enes Şafak Bilen (Asistan)

Proje Uygulama Ekibi

Elif Helvacı
Nesibe Hicret Battaloğlu
Seda Tokuroğlu
Özgür Tülebağa
Batuhan Özmen

Grafik Tasarım: Büşra Gezer - Mustafa Sunar

Kapak Deseni: Esra Gürel

Uygulama: ADAMOR

Baskı: Semih Ofset Matbaa Ltd. Şti. (Sertifika No: 40581)

İdealKent Yayınları (Sertifika No: 46320)

ISBN: 978-605-06922-5-9

ISBN SET: 978-605-06922-4-2

COPYRIGHT © Cumhurbaşkanlığı Yerel Yönetim Politikaları Kurulu, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kent Araştırmaları Enstitüsü, İdealKent Yayınları, ADAMOR 2020

Bu yayının açık erişim olarak hazırlanmıştır, kaynak göstermek suretiyle yararlanılabilir. Tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı izinsiz yapılamaz.

Kent Araştırmaları Enstitüsü

Nasuh Akar Mah. 1403. Cad. 10/5 Balgat- Çankaya/Ankara-Türkiye
Tel: + (90) 312 285 53 59 • Faks: 0312 285 53 99 • Gsm: 0543 285 53 59
www.kentarastirmalari.org • E-posta: info@kentarastirmalari.org

BELEDİYELER İÇİN ÇOCUK VE ÇEVRE TASARIM REHBERİ

Prof. Dr. Anlı Ataöv
Dr. Ender Peker

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
AİLE VE SOSYAL HİZMETLER
BAKANLIĞI

Bu rehber T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın katkılarıyla hazırlanmıştır.

Prof. Dr. Anlı Ataöv

Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun olan Ataöv, yüksek lisans ve doktora çalışmalarını stratejik planlama ve çevre psikolojisi üzerine ABD'de Ohio State Üniversitesi'nde yürüttü. Ardından planlamada eylem araştırması konulu ikinci doktora çalışmasını Norveç Bilim Üniversitesi'nde (NTNU) tamamlayan Ataöv, Türkiye, ABD, Norveç, Danimarka ve İngiltere'de plancı, araştırmacı ve danışman olarak farklı ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarda çalıştı. 2012 - 2013 yılları arasında SUNY Binghamton Üniversitesi'nde ders verdi. 2004'den bu yana ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde öğretim üyeliği yapmaktadır. Ataöv, sürdürülebilirlik, katılımlı demokratik planlama ve yönetim, çevre estetiği, çocuk ve çevre, kültürel miras ve doğal çevre koruma, kentsel tasarım ve sanat, yenilikçi eğitim alanlarında akademik ve profesyonel çalışmalar yürütmektedir.

Dr. Ender Peker

Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun olan Peker, yüksek lisans çalışmasını ODTÜ Kentsel Tasarım programında, doktorasını ise Reading Üniversitesi (İngiltere) Gayrimenkul ve Planlama Bölümü'nde iklim duyarlı tasarım üzerine tamamlamıştır. İngiliz Araştırma Enstitüsü'nde kıdemli araştırmacı olarak çalışan Peker, daha önce İstanbul Politikalar Merkezi – Sabancı Üniversitesi ve ODTÜ'de farklı projelerde yürütücü ve araştırmacı olarak çalışmıştır. ODTÜ, Gazi Üniversitesi, Çankaya Üniversitesi ve Özyeğin Üniversitesi'nde yarı zamanlı öğretim elamanı olarak ders vermiştir. Leibniz Mekan ve Toplum Araştırmaları Merkezi, Oxford Brookes Üniversitesi Kentsel Tasarım Merkezi ve Manchester Üniversitesi Planlama ve Peyzaj Bölümü'nde misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. İklim değişikliği, kentsel tasarım, termal konfor, su yönetimi, yerel iklim eylemi, planlamada katılım ve sürdürülebilir kentleşmenin yönetimi alanlarında çalışmalar yürütmektedir.

TAKDİM

Kentsel hizmetlerin kaliteli üretimi, sunumu ve kolay erişilebilirliğinin sağlanması konularında belediyelerin gözeceği hassasiyetler, kaliteli bir kentsel yaşam ve refah düzeyi yükselmiş bir toplum için büyük önem taşımaktadır. Belediyelerimiz altyapı, imar, su, ulaşım, temizlik gibi geleneksel kentsel hizmetlerin üretmesi ve topluma sunumu konularında köklü deneyim ve birikime sahiptir. Ancak, son yıllarda küresel ısınmanın tetiklediği salgın hastalıklar ve doğal afetlerin etkisiyle şehirlerimizde, güncel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik yeni hizmet alanları oluşmaktadır.

Klasik belediye hizmetlerinin yürütülmesinde çoktan beri bilinen yaklaşımlar, günümüzün karmaşık problemlerine ve ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalmaktadır. Sayısı artan ve niteliği değişen yeni kentsel hizmetlerin, toplum-ekonomi-ekoloji üçgeninde denge gözetilen ilkelere göre üretilmesi ve topluma sunulması, araştırmaya dayanan yeni bilgiler gerektirmektedir. Cumhurbaşkanlığı Yerel Yönetim Politikaları Kurulu, yeni gelişmeler karşısında ihtiyaç duyulan bilgileri belediyelere sağlayan “başvuru kaynağı” olarak Belediyeler İçin Hizmet Rehberi hazırlanmasını gerekli görmüştür.

Belediyelerin temel hizmet alanlarını kapsayan 21 kitaptan oluşan Belediyeler İçin Hizmet Rehberleri projesi, Yerel Yönetim Politikaları Kurulu himayesinde Kent Araştırmaları Enstitüsü tarafından gerçekleştirildi. Rehberin her biri, alanında uzman akademisyenler tarafından hazırlandı. Rehberlerin yerel yönetimlerin sahadaki çalışmalarında başvuracakları, uygulanabilir nitelikte katkılar sunabilmesi için, hazırlık süreci geniş katılımlı olarak yürütüldü.

Politika Kurullarının kuruluş ve görevlerini düzenleyen Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, politika önerilerinin, ilgili bakanlıklar, kamu kurumları, yerel yönetimler, akademisyenler ve piyasa aktörleriyle birlikte çalışarak hazırlanmasını öngörmektedir. Rehberlerin hazırlık sürecinde, Kararnamenin bu hükmü doğrultusunda gerçekleştirilen atölye çalışmalarına, ilgili Bakanlık uzmanlarının ve belediye hizmet birimi yöneticilerinin aktif katılımı sağlandı.

Atölye çalışmaları ayrıca, derinlemesine mülakatlar, uzman anketleri ve yazılı uzman görüşmeleri ile zenginleştirildi.

Rehberlerin amacı, belediyelerce yürütülen kentsel hizmetlerin daha nitelikli hâle getirilmesi, zenginleştirilmesi ve tanımlı ilkelere dayalı hizmet standartlarının yükseltilmesine katkı sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, kentsel hizmetlerin ihtiyaca uygun, kaliteli ve ucuz üretilmesi, dezavantajlı tüm kesimleri kollayıcı, hak temeline dayalı, toplumcu ve katılımcı prensipler doğrultusunda yürütülmesinin yolları gösterildi. Belediye hizmet birimlerinin yönetici ve görevlileri yanında akademik çevreleri ve kentsel kullanıcıları da bilgilendiren Rehberlerde, konuya ilişkin güncel literatür bilgisi özlü bir biçimde verildi.

Belediyeler İçin Hizmet Rehberleri projesi, insan hareketlerinin zorunlu olarak sınırlandığı Covid-19 salgın döneminde, akademisyen, uzman ve yöneticilerden oluşan geniş bir kadronun özverili çalışmalarıyla hayata geçirildi. Projeyi başarıyla koordine eden Kent Araştırmaları Enstitüsü'ne, rehberin hazırlanmasında önemli sorumluluklar üstlenen ve bilgi birikimini ortaya koyan bilim insanlarımıza, sahadaki birikimi atölyelere aktaran uzman ve yöneticilerimize, Yerel Yönetim Politika Kurulu üye ve görevlilerine zor zamanda fedakârca yürüttükleri çalışmalar için teşekkür ederim.

Belediyeler İçin Hizmet Rehberleri projesinin başarılmasında ilgili Bakanlarımızın katkısının önemli payı vardır. Belediyeler İçin Çocuk ve Çevre Tasarım Rehberi'nin hazırlanmasında verdikleri destek için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Sn. Derya Yanık'a Cumhurbaşkanlığı Yerel Yönetim Politikaları Kurul'u adına teşekkürlerimi sunar, rehberin amacına uygun hizmetlerin yürütülmesine vesile olmasını dilerim.

Prof. Dr. Şükrü Karatepe
Cumhurbaşkanlığı Yerel Yönetim
Politikaları Kurulu Başkanvekili

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	11
ÇOCUK VE ÇEVRE TASARIMI REHBERİ NEDEN HAZIRLANDI?	15
Bu Rehberin Amacı Nedir? Çocuk ve Yerel Yönetimler Arasında Nasıl Bir İlişki Vardır? Bu Rehber Nasıl Hazırlandı? Bu Rehberde Neler Bulacaksınız?	
ÇOCUK VE ÇEVRE TASARIMINA İLİŞKİN TEMEL MESELELER VE HUKUKİ ÇERÇEVE	21
Çocuk ve Çevre Tasarımına İlişkin Temel Meseleler Çocuk ve Kentsel Çevre Kentsel Açık Alanlar Çocuğun Kentsel Açık Alanlardaki İhtiyaçları ve Kazanımları Temel İhtiyaçlar Çocuğun Çevresiyle Etkileşiminden Kazanımları 21. Yüzyıl Çocuğunun Temel Tetikleyicileri Çocuk ve Çevre Tasarımına İlişkin Hukuki Çerçeve Uluslararası Hukuki Çerçeve Ulusal Hukuki Çerçeve	
BELEDİYELERİN PAYDAŞLARI VE İŞBİRLİKLERİ	43
Dünya'ya Bakış Türkiye'ye Bakış Aktörler Arası İşbirliği Uluslararası Kuruluşlar	

ÇOCUK VE ÇEVRE TASARIMI KONUSUNDA BELEDİYELER NE YAPMALI?

57

Çocuk ve Çevre Tasarım İlkeleri

Rahatlık ve Güven

Dolaşım Alanları

İnsan Yapımı Öğelerle Tasarlanan Alanlar

Doğal Öğelerle Tasarlanan Alanlar

Eğlence

İnsan Yapımı Öğelerle Tasarlanan Alanlar

Doğal Öğelerle Tasarlanan Alanlar

Merak

İnsan Yapımı Öğelerle Tasarlanan Alanlar

Doğal Öğelerle Tasarlanan Alanlar

Yaratıcılık

İnsan Yapımı Öğelerle Tasarlanan Alanlar

Doğal Öğelerle Tasarlanan Alanlar

Özgür İfade

Aktörleri Harekete Geçirme

Katılımlı Çocuk Dostu Çevre Tasarım Sürecini Yönetme

Kentsel Çevreyi Sahiplenme ve Farkındalığı Artırma

KAYNAKÇA

100

YÖNETİCİ ÖZETİ

**Çocuk, değerli bir toplumsal göstergedir.
Eğer çocuk dostu bir kent inşa edebiliyorsak,
herkes için yaşanabilir kenti üretiyoruz demektir.**

Çocuklar kentte var olmak istiyor!

Kentler hızlı dönüşümler geçiriyor. Farklı hedefleri olan kentleşme pratikleri, çoğu zaman “çocukları unutan” uygulamalar olarak hayata geçiyor. Çocuklar, onları göz ardı eden kentsel politikaların etkilerini doğrudan sokaklarda, kaldırımlarda, oyun ve faaliyet mekânlarında hissediyor. Çocuklar giderek daralan hareket alanlarını bırakarak kent mekanlarından kopuyor, kapalı alanlara hapsolüyor.

Yetişkinler tarafından tasarlanan ve inşa edilen kentler, çoğunlukla mekana çocuğun gözünden bakmayı ihmal ederek çocukların ihtiyaçlarına cevap verebilecek mekansal çözümler üretmede yetersiz kalabiliyor. Halbuki, çocukların güvenli, sağlıklı ve kentsel mekanı kullandığında mutlu olabileceği çevreler üretmek, esasında tüm bireyler için daha yaşanabilir kentsel çevreler üretmenin bir garantörü olabilir. Bugünün küçüklerini koruyan ve kollayan çevreler, onların ruhsal, fiziksel ve sosyal gelişimlerini destekleyerek toplumun gelişimine ve gelecek kuşak yetişkinlerinin refahına, iyi olma durumuna katkıda bulunabilir.

Birçok dünya kenti, çocuk dostu kentler vizyonunu benimliyor ve bu doğrultuda plan, proje ve kampanyalar üretiyor. Ülkemizde de, kentlerin geleceği için stratejik ve mekansal planlar üretmekle yükümlü olan yerel yönetimler, çocuk

merkezli bakış açısını benimseyerek çocuk dostu mekanların üretimi ve denetimi için anahtar aktörlerin başında geliyorlar.

Bu rehber, çocukların kentte en çok vakit geçirdikleri ortak açık alanlar için çocuk merkezli kentsel tasarım ilkeleri ve uygulama yöntemleri sunmak üzere hazırlandı. Bu bağlamda, çocukların günlük yaşamda eğitim, oyun, spor, sosyalleşme ihtiyaçlarını karşıladıkları; mahalle ve kentsel ölçekte meydanların, çocuk ve okul bahçelerinin, toplu konut ve site açık alanlarının ve parkların yanı sıra, bu mekanlara erişmek için kullanılan dolaşım alanlarına, sokaklara ve kaldırımlara odaklandı. Bu alanlar için tasarım ilkeleri, kuşaklar boyu çocukların değişmez ihtiyaçlarının yanında, 21. yüzyıl çocuklarını diğer kuşaklardan farklılaştıran temel dürtülerini ve tetikleyicilerini dikkate alan çocukların katıldığı çalışmalar doğrultusunda üretildi.

Bu bağlamda, rehber, çocuk dostu çevrelerin üretimi için, yerel yönetimlerin planlama ve uygulama pratiklerini, bağlayıcı uluslararası çerçeveleri ve ulusal mevzuatları, öncelikli konuları, uygulama ilkelerini ve yöntemlerini sunmaktadır.

ÇOCUK VE ÇEVRE TASARIMI REHBERİ NEDEN HAZIRLANDI?

Bu Rehberin Amacı Nedir?

Çocukları sağlıklı bir şekilde ve onların ihtiyaçlarına uygun olarak kentsel yaşama dahil edebilmemiz için, onları fiziksel çevrenin oluşturulmasına da dahil etmemiz gerekmektedir. Sokaklarımız, meydanlarımız, parklarımız, çocuk bahçelerimiz ve kentsel açık alanlar çocuklar için gerçekten ulaşılabilir mi, kullanışlı mı, onlara hitap ediyor mu? 1970'lerden bu yana bu soruların cevabına yanıt arayan bir çok çalışma yürütüldü. Çocukların ihtiyacına cevap veren, onların hoşuna giden, rahatça ve güvenle kullanabilecekleri mekanlar tespit edildi ve çocuk dostu tasarım ilkeleri geliştirildi. Elinizdeki "Çocuk ve Çevre Tasarım Rehberi" tasarımcılara, karar vericilere ve kent yöneticilerine çocukların kullanımına izin veren pratik kentsel tasarım bilgisini sunmak için hazırlanmıştır.

Dünyamız, 1980'lerde başlayıp 2000'lerden sonra ivme kazanan bir değişim içerisinde. Kentsel nüfusun artması, yapılı çevrenin yayılması, kentsel açık alanların küçülmesi, temiz gıda üretim alanlarının daralması, doğal çevrenin bozulması, toplumsal kutuplaşmanın artması, teknolojinin gelişmesi, toplumsal ilişkilerin zayıflaması, bireyselleşme, hızlı yaşam, yetişememe ve stresin artması ile toplumsal sağlığın bozulması doğrudan gözlemlediğimiz değişimlerin bazılarıdır. Bunun yanında, insanın kurduğu eğitim, sağlık ve yönetim sistemlerinde de verimsizlik ve etkisizlik yaşanmakta, toplumun değişen taleplerine cevap vermekte zorlanmaktadır.

Bu zorlanmanın bir nedeni, değişen jenerasyonun ihtiyaçlarının, neye önem verdiklerinin bilinmemesi veya kendilerine “en doğru” olanın dayatılmasıdır. Halbuki, toplumun değişimini tetikleyenler toplumun en genç bireyleri, çocuklardır.

O zaman, toplumun en kklerine, sadece sistemin alişa gelmiş olanını sunmak yerine, kklerin ihtiyaçları için alan bırakmak, tercihlerini kullanmalarına izin vermek önemli olmaya başlamaktadır. Çünkü mevcut sistemin sunduğu imkanlar tam olarak çocukların istediği gibi olmayabilir. Onların ihtiyaçlarına ve tercihlerine göre imkanların sunulması, kaçınılmaz değişimi de yapıcı bir şekilde destekleyecektir.

ocuk ve Yerel Yönetimler Arasında Nasıl Bir İlişki Vardır?

Kentler, ocuklara kenti kullanma olanağı verdiği zaman yaşar. Yaşayan kentler, adil ve eşit şekilde yayılmış, canlı, coşkulu, hayat dolu kentsel ortak açık alanları içerir. Buna karşın, günümüz kentlerinde, kentsel kullanım alanları giderek daha katı uygulamalarla çocukları kentsel ortak alanlardan dışlamakta, yerini ya araçların hakimiyetine bırakmakta ya da tek tip uygulamaları yaygınlaştırmaktadır. İnsan kullanımına açık olmayan kentler hastalıklı gibidir. İnsanı, yani canı ve hayatı unutmış oldukları için ksrr, sancılanır, acı ekerler.(1)

ocuk kullanımının yoğunlaştığı kentsel alanların, genel olarak, mekansal bütünlük ve tasarımda çeşitlilik dengesini barındırmasına, mekansal bakımının yapılmasına, çocuklar için güvenli hale getirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Yerel yönetimler, çocuklar için sağlıklı, yaşanabilir mekansal düzenlemeler yaratma yetkisine sahiptir. Bu yüzden, aslında vicdani bir sorumluluk da taşır. Fiziksel müdahalelerde çocuğu göz ardı etmek, toplumsal yaşamı feda etmektir. İgdlerimiz, deneyimlerimiz, bilim, sanat ve tüm dinler yaşamın değerini yüceltir. Dünyamızı daha yaşanabilir bir hale getirerek korumak için çocuğu kısa erimli çıkarlardan, politik anlaşmazlıklardan, sermayenin çekiciliğinden daha önemli

bir yerde konumlandırmak ise vatandaşların, yöneticilerin, bilim insanlarının, hepimizin sorumluluğudur.

Yerel yönetimler de kendi payına düşen mücadeleyi kentsel ortak açık alanları tasarlarken çocuk merkezli bir yaklaşımla vermelidir. Kentsel açık alanlar, çocukların kendi kimliklerini geliştirebildiği en uygun alanlar olduğu için, çocukların bu alanlarda var olabilmesi yerel yönetimler açısından ayrı bir önem taşımaktadır.(2)

Bu Rehber Nasıl Hazırlandı?

Rehberin hazırlanması dört temel aşamadan oluşmaktadır. 2020 yılının Mart ayında başlayan COVID-19 salgınından dolayı yasal mevzuatları, uygulamaları, rehber konularını ve ilkelerini içeren dört aşamada yapılması planlanan geniş katılımlı yüz yüze toplantılar ve çalıştaylar yerine, etkileşimli bilgi toplama sürecinin tamamı çevrimiçi ortamda ve dijital araçlarla yürütülmüştür. Buna göre;

Birinci aşamada, bugüne kadar yapılmış uluslararası ve ulusal bilimsel çalışmalar ve kılavuzlar gözden geçirilmiş ve sentezlenmiştir. Bununla birlikte, ilgili uluslararası çerçeveler ve ulusal yasalar taranmış ve çocuk dostu çevre tasarımı bağlamında yerel yönetimleri bağlayıcı hükümleri ve sağladıkları yetki alanları değerlendirilerek derlenmiştir.

İkinci aşamada, son yıllarda 21. yüzyıl kuşağı çocuklarıyla yazarlar tarafından yürütülen katılımlı mekansal tasarım çalışma bulguları, uluslararası ve ulusal düzeyde yapılan araştırma bulguları ile bütünleştirilmiş ve böylece yeni kuşağın odağı belirlenmiştir.

Üçüncü aşamada, çocuklarla ilgili çalışan gönüllüler ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde, mevzuat, uygulama, ulusal ve uluslararası işbirlikleri ve çocukların kentsel çevrede yer bulmasında öncelikli alanları, ilkeleri ve yöntemleri hakkında görüşler alınmıştır.

Dördüncü aşamada, taslak olarak üretilen rehber, çocuklarla ilgili çalışan sivil toplum kuruluşları ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı uzmanlarından sözel ve yazılı olarak alınan geri bildirimler doğrultusunda, son haline getirilmiştir.

Bu Rehberde Neler Bulacaksınız?

Bu rehber, yerel yönetimler için çocuk dostu kent mekanları üretiminde öne çıkan konulara, çevre tasarım ilkelerine ve bu ilkelerin uygulama yöntemlerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda, kentsel bölgelerde iki temel alana ilişkin yasal düzenlemeleri ve uygulama örneklerini paylaşmakta, tasarım ilkelerini ve yöntemlerini sunmaktadır. Bunlardan ilki, (1) Dolaşım Alanları'dır. Dolaşım Alanları, çocukların kent içinde dolaşım halinde olduğu kaldırımları ve sokakları içerir. İkincisi, (2) Faaliyet Alanları'dır. Faaliyet Alanları, çocukların farklı faaliyetler yaptığı ve sınırları daha belirgin olan mahalle ve kent ölçeğindeki meydanları, çocuk bahçelerini, okul bahçelerini, toplu konut ve site bahçelerini ve parkları içermektedir. Bunlardan meydanlar ve bahçeler insan yapımı öğelerin yoğunlaştığı açık alanlardır. Parklar ise, doğal öğelerin daha fazla yoğunlaştığı alanlardır.

Rehber, bu iki alan grubu içerisinde, öncelikle çocukların mekansal deneyimleri kapsamında vurgulanan temel ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçların karşılandığı takdirde kazanımların neler olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre, çocukların temel ihtiyaçları, (1) Güven, (2) Aidiyet ve (3) Oyun olarak sunulmaktadır. Çocukların güvende olduğu, ait hissettiği ve rahatça oyun oynayabildiği koşullardaki kazanımları ise; (i) kendini geliştirme, (ii) öz saygıyı bulma, (iii) deneyimleme ve (iv) estetik değerler oluşturma olarak sıralanmaktadır.

Tüm çocukların temel ihtiyaçlarının yanı sıra, rehber, 21. yüzyıl çocuklarının en çok öne çıkan dürtülerine de odaklanmaktadır. Bunlar; (1) Eğlence, (2) Merak, (3) Yaratıcılık ve (4) Özgür İfade başlıkları altında sunulmaktadır.

**ÇOCUK VE ÇEVRE TASARIMINA
İLİŞKİN TEMEL MESELELER VE
HUKUKİ ÇERÇEVE**

Çocuk ve Çevre Tasarımına İlişkin Temel Meseleler Nelerdir?

Çocuk ve Kentsel Çevre

Günümüz kentlerinde, çocukların güvenliğini özel olarak sağlandığı eğlence ve oyun alanlarında daha fazla vakit geçirdiği söylenebilir. Bununla birlikte, çocuklar evlerinde ve okullarında sürekli olarak kontrol altında tutulmaktadır. Bu, çocukların sokak ve kamusal alanı kullanma kapasitelerinin düşmesine neden olur, yaşadıkları kente aidiyetlerini zayıflatır ve mekansal biliş kapasitelerinin gelişimini engeller. (3) Bu da, çocukların kente dahil olma seviyelerini önemli ölçüde zayıflatır.

Çocukları önemseyen kentler, onların kentsel yaşama, kentsel mekana ve kent yönetimine katılımını esas alır. Bu yaklaşım, toplumsal yaşamın, mekana ve yönetimin çocuk merkezli ilkeler ve adımlar doğrultusunda kurgulanmasını gerektirecektir. Bu rehberin nihai amacı, kentleri çocukları önemseyen ve onların gelişimine katkı sağlayan çevrelere dönüştürmek olduğu için, rehber, çocuk merkezliliği temel alır. Buradan yola çıkarak, rehber, çocuk merkezli yaklaşımı onların ihtiyaçları üzerinden sunmakta ve bunu, kentsel açık alanlardaki mekansal deneyimleri ve hakları ile ilişkilendirmektedir.

Buna göre, öncelikle, çocukların en çok kullandıkları kentsel açık alanlar tanıtılmaktadır. Daha sonra, mekansal açıdan

çocuğun en temel ihtiyaçlarına ve günümüz çocuklarının en temel dürtülerine odaklanmaktadır. En son olarak, kentin çocukları kapsayıcılığı tartışılmaktadır.

Kentsel Açık Alanlar

Kentler, fiziksel ve zihinsel duvarları olan küçük alanlara bölünmektedir. Bununla birlikte, kentsel çevreler tüm kentliler tarafından ulaşılabilir ve kapsayıcı olmalıdır (4). Buradan hareketle, çocukların kentte kullandıkları açık alanlar iki grup altında toplanabilir: (1) Dolaşım Alanları; (2) Faaliyet Alanları.

Dolaşım Alanları, kaldırımları ve sokakları içerir. Çocuk, yaşadığı evin dışına çıktığı andan itibaren, kendini kentsel hareketliliğin içinde bulur. Bu hareketlilik içerisinde;

Kaldırımlar, yaya ve taşıtlardan korumak için üretilen, sınırları ölçülerle tarif edilmiş, yükseltilerek ayrılmış yürüme izleri olarak tanımlanabilir. Kaldırımlar, güvenli ve konforlu yürüme imkanı sunma potansiyelleri ile, yetişkinlere oranla kendini koruma yetileri daha düşük olan çocuğun kentsel alanda özgürce dolaşımına izin verecek en temel fiziksel bileşenlerdir.

Sokaklar ise, yaya ve taşıtların birlikte paylaşması beklenen, hareketliliğin kaldırımlara göre daha hızlı olduğu do-

laşım izleridir. Bu hızlı akış içerisinde, çocuğun varlığını ön planda tutan, hareketlerini kollayan ve koruyan mekansal ve yönetimsel düzenlemelerin yapılması, çocuk dostu dolaşım ağlarının oluşturulmasının olmazsa olmazıdır.

Faaliyet Alanları, mahalle ve kentsel ölçekte meydanları, çocuk bahçelerini, okul bahçelerini, toplu konut ve site bahçelerini ve parkları içermektedir. Çocuk, eğitim, sanat, spor, sosyalleşme gibi farklı ihtiyaçları doğrultusunda, kent içerisinde farklı faaliyet alanlarına ulaşır ve bu mekanlarda vakit geçirir. Bu faaliyet mekanlarının tasarımı, çocuğun mekan kullanma şekli, sosyal ve mekansal deneyimleri, faaliyet sırasında aldığı zevk, üretme potansiyeli gibi birçok değişkenin belirleyicisi niteliğindedir. Çocuk dostu kentsel faaliyet alanlarının üretilmesi, çocuk merkezli, yani çocuğun ihtiyaçlarına yoğunlaşan ve cevap üreten bir kentsel tasarım anlayışı gerektirmektedir.

Faaliyet alanlarını, yapılı, yarı-yapılı ve doğal alanlar olarak da gruplamak mümkündür. Bu gruplamada, yapılı alan, sert zemin ile örtülü alan oranının fazla olduğu alana; yarı-yapılı alan, sert zemin-yumuşak zemin örtüsünün dengeli olduğu alana, doğal alan ise, ağırlıklı olarak yumuşak zeminin yani toprak, kum ve bitki temelli örtücü yüzeylerin olduğu alana tekabül eder.

Bu gruplamaya göre, yapılı alanlara kent meydanları, yarı-yapılı alanlara çocuk ve okul bahçeleri, doğal alanlara parklar örnek gösterilebilir. Bunu söylerken, yapılı alanlarda doğal öğelerin de yer alabileceği gibi, doğal alanlarda da yapılı öğelerin yer alabileceğini vurgulamak gerekir. Örneğin, bir kent meydanında ağaç ve bitkilerle kaplı doğal yüzeylerin yer alabilmesi, veya bir park alanında oturma elemanlarının yer aldığı sert yüzeylerin bulunması gibi. Buna göre, yapılı ve yarı-yapılı alanlar yapılı öğelerin yoğunlaştığı, doğal alanlar doğal öğelerin yoğunlaştığı alanlardır.

Meydanlar, kitlelerin bir araya gelmesine olanak sağlayan, farklılaşan kullanıcı grupları ile iletişime girilen, kentsel alanlardır. Bu alanlar, barındırdıkları faaliyet zenginlikleri ve devingen insan nüfusu ile açık bir sistem olarak çalışır. Kalabalık insan hareketleri, çocuğun görüş alanını daraltan ve yön

bulmasını zorlaştıran bir ortama neden olur. Meydanlar, çocuk için sürprizler sunar. Anıt, heykel, havuz, ağaç gibi dikkat çekici öğeler barındırır.

Çocuk Bahçeleri, çocuklara özel tasarlanan kentsel kullanım alanlarıdır. Bu alanlar, barındırdıkları oyun alanlarıyla, çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimine katkı sağlar, yaratıcılığını geliştirir, onu sosyalleştirir ve eğlendirir. Oyun alanlarında bulunan kaydırak, salıncak, tahterevalli gibi oyuncaklar çocuk için güçlü bir çekim etkisi yapar.

Okul Bahçeleri, çocuklara özel tasarlanan kentsel kullanım alanlarıdır. Diğer kentsel açık alanlara kıyasla sınırları katı bir şekilde tarif edilen, duvar, çit vb. öğelerle diğer kamusal mekanlardan ayrılan, kapı girişleri güvenlik ile kontrol edilen, yarı kamusal mekanlardır. Okul bahçelerinin, çocuğun eğitim ve öğretim faaliyetlerini, bedensel ve sosyal gelişimini destekleyecek şekilde tasarlanması önemlidir.

Toplu Konut ve Site Bahçeleri, okul bahçelerinde olduğu gibi sınırları diğer kamusal mekanlardan ayrılan, kapı girişleri belirgin, kimi zaman güvenlik ile kontrol edilen yarı kamusal alanlardır. Toplu konut ve site bahçelerinin, çocuğun bedensel ve sosyal gelişimini destekleyecek şekilde, ailesinin ve diğer konut alanı sakinlerinin denetimine izin veren şekilde tasarlanması önemlidir.

Parklar, kentsel yapıyı çevre içerisinde çocuğun doğa ile buluşmasına izin veren açık ve yeşil mekanlardır. Biyolojik çeşitlilik barındırırlar. Farklı canlı türleri ile temasa izin veren yerlerdir. Doğayı izleme, dinlenme, rahatlama gibi yapılandırılmamış faaliyetlere ev sahipliği yaparlar.

DOLAŞIM

İnsan Yapımı Öğelerin

Yapılı Alanlar

KALDIRIMLAR

MAHALLE MEYDANI

SOKAKLAR

KENT MEYDANI

FAALİYET

Ağırlıklı Olduğu Alanlar

Doğal Öğelerin Ağırlıklı Olduğu Alanlar

Yarı-Yapılı Alanlar

Doğal Alanlar

ÇOCUK BAHÇESİ

MAHALLE PARKI

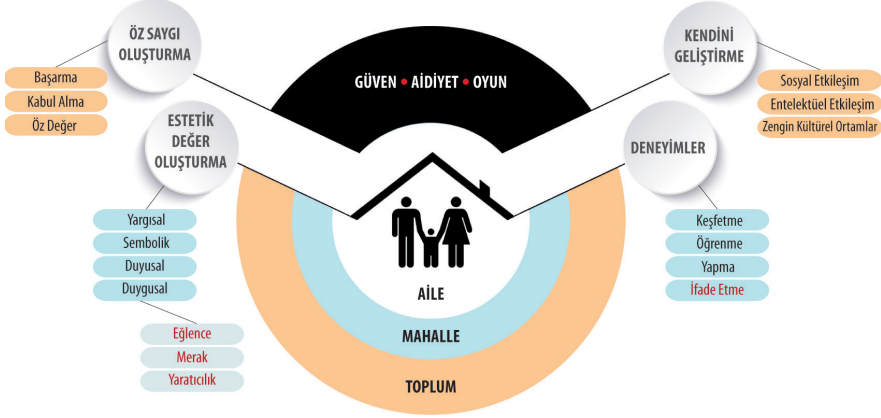
OKUL BAHÇESİ

KENT PARKI

Çocuğun Kentsel Açık Alanlardaki İhtiyaçları ve Kazanımları

Şekil 1 . Çocuğun temel ihtiyaçları ve kazanımları

Çocuk, temel ihtiyaçlarını karşılayabildiği takdirde belli kazanımlar elde eder (5). Çocuk, güvende olduğu (6)(7), ait hissettiği(8) ve oyun oynayabildiği çevrelerde (9)(10)(11)(i) kendini geliştirir, (ii) kendisine saygı duyar, (iii) deneyimler ve (iv) estetik değerler oluşturur. Kendini geliştirme ve öz saygıyı oluşturma çocuğun yaşadığı toplumla ilişkisi ile şekillenir. Bu iki temel kazanım dışarıdan gelecek girdilere bağımlıdır. Buna karşılık, estetik değer ve deneyim kazanımları bireyseldir ve bireysel dürtülerle tetiklenir (Bkz. Şekil 1). Tüm bu ihtiyaçlar ve kazanımlar hem kendi içlerinde hem de birbirleriyle etkileşerek ve ilişkilenererek gelişir ve güçlenir.

Günümüz çocuklarının en temel ihtiyaçları, önceki kuşaklarda ortak olan güven ve aidiyet gibi temel ihtiyaçları ile aynıdır. Bununla birlikte, bugünkü kuşağın en temel dürtülerinin eğlence, merak, yaratıcılık ve özgür ifade olduğunu ve bu dürtülerin, estetik yargıların daha etkili gelişmesini ve öğrenmeyi desteklediği vurgulanmalıdır.

Buradan yola çıkarak, çocuğun büyümesinde önemli bir yeri olan kentsel açık alanların, onun temel ihtiyaçlarına cevap vererek kazanımlarını güçlendirmeye katkı sağlaması önem kazanmaktadır. Bu kısım, çocuğun temel ihtiyaçlarını, kazanımlarını ve 21. yüzyıl çocuğunun temel dürtülerini sunmaktadır.

Temel İhtiyaçlar

Güven • Aidiyet • Oyun

GÜVEN	Yetişkin Bakıcılar • Fiziksel Korunma • Taciz ve İhmalden Korunma
AİDİYET	Parçası Olma • Bağ Kurma • Ortak Nokta Bulma
OYUN	Hareket Etme • Yapma • Kurgulama • Öğrenme • Sosyal Etkileşim

Çocuk, doğası gereği bildiği ve tanıdığı kişilerle birlikte ve aşına olduğu ortamlarda bulunduğu daha rahat eder. Yetişkenlere kıyasla, aşırı bilinmezlikten hiç hoşlanmaz. Kendisine ve yaşamına referans bulma, yalnız kalmama ve korkudan uzak olma gibi ihtiyaçları vardır. Bu bağlamda, doğal (örnek: şimşek, sel, aşırı güneş ışınları gibi) ve kentsel düzenin ürettiği (örnek: egzoz, yıkılma tehlikesi olan ve terkedilmiş binalar, elektrik kaçakları, kontrolsüz rögar kapakları gibi) tehlikelerden ve kişilerden korunduğu güvenli çevrelere ihtiyaç duyar.

GÜVEN

Yerel yönetimler, çocuklar için korunaklı çevreleri üretmelidir.

Çocuk, kendisini birey olarak tanımak ve toplumsal yaşamda yer edinebilmek için sürekli olarak kendi kimliğini arama ve inşa etme içerisinde. Bu süreçte, çevresi ile ve farklı toplumsal gruplarla bağ kurma eğilimindedir. Böylece, manevi düzeyde yalnız kalmaz, bir düzenin parçası olduğunu düşünerek **Aidiyet** hissini geliştirir. Bunun için, ailesi ile birlikte yaşadığı bir eve, bağlanacağı ve ait hissedeceği bir mahalle kültürünü oluşturacak kentsel yapı düzenine ihtiyaç duyar.

AİDİYET
Yerel yönetimler, mahalle kültürünü oluşturacak kentsel çevreleri üretmelidir.

Çocuk, fiziksel, sosyal, zihinsel ve duygusal gelişimini temel olarak **Oyun** oynayarak destekler. Oyun, çocuğun en öncelikli etkinliğidir. Açık alanlardaki oyun ise gelişim için büyük bir öneme sahiptir. Çocuk, genellikle katıldığı tüm eğitim, keşif, sosyalleşme gibi farklı süreçleri oyunlaştırma eğilimindedir. Oyun, çocuğun dışarıdan gelen uyarılara kendisini kapatıp, zihinsel sınırları içinde kendi yöntemlerini kullanarak ve yaratıcılığını kullanmasına fırsat verir. Oyun, çocuğun kendi geliştirdiği bir eğitim mekanizması gibi işler. Bu yüzden, çocuk, oyuna elverişli konforlu, sağlıklı, doğal ve engelsiz çevrelere ihtiyaç duyar.

OYUN
Yerel yönetimler, çocuklar için, konforlu, sağlıklı, doğal ve engelsiz oyun mekanları üretmelidir.

Çocuğun Çevresiyle Etkileşiminden Kazanımları

kendini geliştirme • öz saygı oluşturma
deneme-deneyimleme • estetik değerler oluşturma

KENDİNİ GELİŞTİRME	Sosyal Etkileşim • Zengin Kültürel Ortamla Etkileşim • Zengin Entellektüel Ortamla Etkileşim
ÖZ SAYGI OLUŞTURMA	Başarma • Kabul Alma • Öz Değerini Hissetme
DENEME-DENEYİMLEME	Keşfetme • Yapma • İfade Etme • Öğrenme
ESTETİK DEĞER OLUŞTURMA	Yargılayabilme • Sembolik Anlamları Öğrenme • Duyusal Bilgiyi Edinme • Duygusal Tepki Verebilme

Kendini Geliştirme, çocuğun yaşamsal deneyimlerinden bireysel gelişimine katkı sağlayacak şekilde dersler çıkararak olgunlaşmasıdır. Çocuk, zengin sosyal, kültürel ve entelektüel bir ortamla etkileşimi sonucu kendini geliştirebilir. Bunun için, çocuk, yoğun etkileşimli çevrelerde olmayı ister.

Öz Saygı, çocuk hangi durumla karşılaşarsa karşılaşsın, kendi değerinden kendisine ve başkalarına karşı ödün vermemesidir. Çocuk,

başardığı, toplumdan onay gördüğü ve kendi değerini fark ettiği zaman, kendisine olan saygısını da pekiştirir. Bunun için, çocuğun üretebildiği ve yaratabildiği bir çevreye ihtiyacı vardır.

Deneyimleme, çocuğun sürekli olarak merak ettiğini yapma halini temsil eder. Bu sayede öğrenir. Bu durum, sürekli birbirinin ardı ardına bir önceki adımda öğrendiği bilginin üzerine bir sonraki deneyimle öğrendiğini inşa etme şeklinde devam eder. Bunun için, farklı deneyimlere izin veren, öğretici çevrelere ihtiyaç duyar.

Estetik, duyuları kullanarak algılama yoluyla çevreden hafızaya bilgi depolanması, bunu öğrenilmiş sembollerle ya da doğuştan atalarından gelen bilgilerle eşleştirerek anlamlandırma, bu anlamlandırma sonucu bir duygu ile ilişkilendirme ve yargısal düşünceyi geliştirmedir. Bu, çocuğun çevreyle ilişkisinde sürekli olarak tekrarlanan bir döngüdür. Tarihi evlerin sokaklarını beğenirken, arkasında ne olduğu anlaşılmayan çalılarını ürkütücü bulması buna örnektir. Görme, işitme, duyma, dokunma, koku gibi tüm duyuları harekete geçirici çevrelerde olmak, çocuğun estetik deneyimini zengileştirecektir.

21. Yüzyıl Çocuğunun Temel Tetikleyicileri

Jenerasyonel Sistemler Teorisi, birbirini takip eden dört kuşağın 80 veya 100 yılda bir toplumsal olarak tekrar ettiğini söylemektedir. Bu teorinin kökleri, ilk defa 14. yüzyılda yaşamış olan modern iktisat ve ekonominin öncülerinden İbn-i Haldun tarafından atılmış, geçen yüzyılın sonlarına doğru Batı dünyasınca modellenmiştir.(12) Buna göre, tarihteki dört farklı kuşak, birbirini takip eder şekilde kendini tekrarlamaktadır. Belli bir dönemin içinde bulunan kuşak, bir önceki kuşağın döneminde olanlara ortak tutum ve davranışsal tutumlar sergiler.(13) Her kuşak, kendinden öncekinin hazırladığı ortamda şekillenir ve bir sonraki kuşak için, içinde bulunduğu ortamı değiştirir. Bu yaklaşım, ekolojik sistemin zaman içindeki dinamikliği, toplumların evrimleşmesi, kurumların sınırlarının değişmesi, grup yapılarının dönüşmesi ve bireylerin olgunlaşması kabulü üzerine kuruludur.(14)

Bu açıdan bakıldığında da, her ne kadar kuşaklar kendi buldukları dönemde sabit kalıyorlar gibi gözükse de, kendilerinden sonraki kuşağı hazırlamak ve değişime uyumlu adımları atmak gibi rolleri olduğu söylenebilir. Buna göre, çocuklara hitap edebilmek, onlara bağlanabilmek, potansiyellerini açığa çıkarmalarına imkan vermek önem kazanmaktadır.

Geçmiş ve yaşayan kuşakları anlayabilmek ve gelecek kuşakların izini sürebilmek için ve daha da ötesi ihtiyaç, davranış ve beklentilerini anlamlandırmak için bugün yaşayan dört kuşağı ve geleceği biçimlendiren bugünün kuşağını tanıyalım(15):

(1) Sanatçı Kuşak - Sessiz Kuşak (1920 - 1945)

Dönemin Büyük Olayları: Cumhuriyetin ilanı, 1. ve 2. dünya savaşları, ekonomik krizler

Temel Değerler/Beceriler: Onaylanmanın önemi, disiplin, otoriteye saygı, çok çalışma, sosyal ve finansal olarak muhafazakarlık, bağlılık, toplumsalcılık, başarıda eşitlikçilik, sabitlik, değişime direnç

(2) Patlayan Kuşak - "Baby Boomer" (1946 - 1964)

Dönemin Büyük Olayları: İnsan hakları hareketleri, kadınlara özgürlük hareketleri, farklı dini ve siyasi akımlar, televizyon kullanımının yaygınlaşması

Temel Değerler/Beceriler: Eğitim, finansal ve sosyal fırsatları kullanarak keşif ve başarıya odaklılık, çalışmak için yaşamak, idealistlik, bireysel tercihlerin ve farklılık yaratmanın önemi, katılımcılık, sahiplenme, kendini yeniden yaratma/üretmeye odaklılık, sağlıklı ve iyi olma isteği

(3) Göçebe Kuşak - X Kuşağı (1965 - 1979)

Dönemin Büyük Olayları: 1973 petrol krizi, soğuk savaşın bitişi, HIV-AIDS salgını, kamu desteğinde daralma, özel yatırımlarda artış, teknolojinin gelişmeye başlaması

Temel Değerler/Beceriler: Hayatta kalmanın, kazanmanın ve daha fazlasını elde etmenin önemi, girişimcilik, yaratıcılık, bilgiye ve öğrenmeye önem, geri bildirim için açıklık, yeni durumlara uyumlanma, iş ve yaşam kalitesinin dengesi, eğitimin başarının anahtarı olması, sadakat, iç dünyayı sorgulama

(4) Kahraman Kuşak - Y Kuşağı (1980 - 1999)

Dönemin Büyük Olayları: Bilgi çağının yükselişi, internet kullanımının yaygınlaşması

Temel Değerler/Beceriler: Küresellik, kendini ifade etme, şeffaflık, insan hakları, hızlı uyumlanma, değişime ve sürekli olarak yeniyi yaratmaya odaklılık, dayanıklılık, inandığı fikre, nedene veya ürüne bağlılık, bireysel bağımsızlığa düşkünlük, akıllı, yaratıcı, yüksek özgüven, optimist, çeşitliliği önemseme, başarıya ve beklentilerin hızlı karşılanmasına odaklılık, dış dünyayı sorgulama, medeni bir toplum için mücadeleci, birlikte olma ve örgütlenebilme

(5) Z Kuşağı (2000 +)

Dönemin Büyük Olayları: Bilgi ve teknoloji araçlarının günlük yaşamı ele geçirmesi

Temel Değerler/Beceriler: Teknolojiyi hızla kavrama, yaptığı işi kısa sürede yapma, birden fazla konu ile ilgilenebilme, "hayattan zevk alma"ya düşkünlük, yüksek motor beceri senkronizasyonuna sahiplik, gerçekçilik, bireysel ancak başkalarını kabullenicilik, şeffaflık, yenilikçilik ve girişimcilik, yaratıcılık ve yarışmacılık, öğrenmeyi formal eğitim kalıplarının ötesinde görme, hemen erişilemeye önem, zor beğenen, hatta tatminsizlik, tüketicilik, otorite kavramının önemsizliği

	Sessiz Kuşak	Patlayan Kuşak	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı
Doğum Yılları	1923-1945	1946-1964	1965-1979	1980-1999	2000-
Nüfus	2.811.142	12.684.351	16.176.316	25.939.249	25.543.939
Toplam Nüfustaki Payı	%3	%15	%19	%31	%31

Yukarıdaki dağılımda görüldüğü üzere(16), toplumdaki en genç kuşak toplumun üçte birini (%31) kapsamaktadır. Bu oran, kentsel yapılı çevrenin muhakkak dikkate alınması gereken bir oranı temsil eder. Böylece, geleceği biçimlendirecek Z kuşağının ihtiyaçlarını ve tetikleyicilerini anlamak, çocukların kendilerini geliştirebileceği, kapasitelerini kullanabilecekleri imkanları ve mekanları sunmak, öncelikli bir konu haline gelmektedir.

21. yüzyıl çocuğu...Eğlenceyi sever, merakının izindedir, yaratıcılığını duyuları tetikler, özgürce kendini ifade eder

Çocuklar yetişkinlerin hayatına girdiğinde, yetişkinler çoğu zaman onlara bir şey öğretme çabasına girer. Halbuki, çocuklar hayatımıza girdiğinde, yetişkinler için öğrenme zamanıdır. Kim daha fazla neşe vericidir? Çocuklar, biri bozuncaya kadar sürekli bir mutluluk içerisinde. Çağımızın yetişkinlerinde ise, bir şey oluncaya kadar mutsuzlukları devam eder. Çocuklar her türlü ortamı eğlenceli hale sokmayı becerirler. Her şeyi oyunlaştırmak en belirgin özelliklerindedir. Çocuk, bir ahşap parçası verildiğinde, tüm gününü o ahşap parçası ile geçirebilir. Arkadaşları en değerlidir. Eğlencesini, dertlerini onlarla yaşar, onlarla paylaşır.

Çocukların öğrenme süreçlerinde mutlu olacakları, eğlenebilecekleri ve yaratabilecekleri deneyimlere fırsat vermek toplumsal değişime katkı sağlayacaktır. Çocuk, eğlendiği ortamları seçer, sahiplenir ve tercihleri konusunda nettir. Onu eğlendirenin ne olduğunu anlamak, eğleneceği çevreleri yaratmak hem çocuğun ihtiyaçlarına cevap verecek hem de toplumsal gelişim sürecinde ona kendisini gerçekleştirme imkanı sunacaktır. Bunun da ötesinde, önceki kuşaklara, davranışları ile model olacak ve toplumun değişimini kolaylaştırıcı ipuçları verecektir.

EĞLENCE

Yerel yönetimler, çocuklar için eğlenceli çevreler üretmelidir.

Çocuklar meraklarının izinden giderler. İlgileri sürekli şekilde tetiklenir. Kendi arzuları herşeyden daha önceliklidir. Bilinene itaat etmek yerine bilinmeyenin peşinden koşarken cesurdurlar. Merak ettiklerini keşfetme konusunda ısrarcıdırlar. Bir işi yaparken hızlıdırlar, bir şeye uzun süre ayırma konusunda tutucudurlar. Bu, bir çok şeyi deneyimlemelerine imkan verir. Merakları sonucunda kendileri için eğlenceli olanı bulmayı başarırlar. Sürprizleri olan çevreler çocuklar için merak uyandırıcı ve keşfetmeye davetkârdır.

MERAK

Yerel yönetimler, çocuklar için keşfe açık çevreler üretmelidir.

Çocuk gelişimindeki iki önemli unsur büyüme ve öğrenmedir. Büyüme, çocuğun yetişkin olmaya geçiş sürecinde, genetik kodlara bağlı olarak birbirini izleyen aşamaları geçirmesidir. Öğrenme ise, yaşam sürecinde, çocuğun çevreden algılayarak ve deneyimleyerek edindiği bilgileri anlamlaştırması ve özümsemesi durumudur.(17) Yaşadığımız çağın çocukları, keşfedilmiş bilgiyi ezberleyerek öğrenmek yerine, duyuları ile edindikleri bilgiyi kullanarak yaratma ve yeniyi üretme konusunda aktiftirler. En etkili öğrenme süreçleri, bu tür yaratıcı ve yenilikçi üretim süreçlerine dahil olduğu zamanlardır. Farklı duyuların tetiklendiği ve değişen çevreler çocuklara yaratma imkanı sunar.

YARATICILIK

Yerel yönetimler, çocuklar için değişebilen ve duyuları tetikleyen çevreler üretmelidir.

Tüm bireyler gibi, çocuklar da kendilerini sözel, fiziksel ve mekansal olarak sürekli olarak ifade etme ihtiyacı içindedirler. Çocuk, bu sayede kendisini anlatır. Anlattıkları dikkate alındığı zaman ve cevap bulduğunda kendini yaşadığı çevrede konumlandırabilir. Bu, çocuğun en temel haklarından da biridir. Bu hakkı kullanabilmek için, kendini farklı yollarla özgürce ifade edebileceği çevrelere ihtiyaç duyar.

ÖZGÜR İFADE

Yerel yönetimler, çocuklara özgür ifade alanları vermelidir.

Çocuk ve Çevre Tasarımına İlişkin Hukuki Çerçeve Nedir?

Çocuklara özel hazırlanan birçok uluslararası çerçeve sözleşmeler ve ulusal mevzuat düzenlemeleri vardır. Bu bölüm, uluslararası ölçekte, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, Avrupa Kentsel Şartı-II, Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı; ulusal ölçekte, Çocuk Koruma Kanunu, Sosyal Hizmetler Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Belediye Kanunu ve Dernekler Kanunu incelenmektedir.

	Mevzuatlar	Örnek Maddeler
Uluslararası	Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi	Madde 12, Madde 13, Madde 15, Madde 17, Madde 24, Madde 28, Madde 31
	Avrupa Kentsel Şartı – II	Madde 62, Madde 66, Madde 67
	Avrupa Sosyal Şartı	Madde 27
	Avrupa İnsan Haklarını Kentte Koruma Şartı	Madde 10, Madde 13, Madde 18, Madde 21
Ulusal	Çocuk Koruma Kanunu	Madde 1, Madde 4
	Sosyal Hizmetler Kanunu	Madde 3
	Türk Ceza Kanunu	Madde 103, Madde 105
	Belediye Kanunu	Madde 14, Madde 77
	Dernekler Kanunu	Madde 3

Uluslararası Hukuki Çerçeve

Türkiye'nin 1990 yılında imzaladığı Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, çocuğa dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama, yaşına uygun eğlence etkinliklerinde bulunma, kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkı verir. Ayrıca, tüm çocukların (ör: duyu kaybı olan, hareket kısıtlılığı olan, göçmen, mülteci vb.) anlayabileceği şekilde farklı sunumlarda bilgi edinmesini, okullara ve sağlık merkezlerine kolay erişimini, yerel strateji kararlarında ve kaynak ayırımında çocukların katılımını gözetir. Yerel yönetimler, bu imkanların sunulmasında baş aktörlerdendir. Sözleşme, aynı zamanda, çocukları ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını, bu görüşlere yaş ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken özenin gösterilmesini hükmeder. Serbest ifade hakkının altını çizen sözleşme, tarafları, çocukların dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul eder. Ayrıca çocukların çocuk yaşta evlilik gibi geleneksel uygulamalardan korunarak sağlıklı bireyler olarak çocukluk yaşamlarını sürdürmelerini gözetir.

Avrupa Kentsel Şartı-II, Avrupa Konseyi'nin temel hak ve özgürlüklerin korunması çağrılarına paralel olarak, kentsel gelişmenin niteliksel özelliklerini ve yaşam kalitesiyle ilgili hükümleri tanımlar. Bunların arasında, (i) kentlerin, her türlü sosyal ortamdan gelen insanların birbiri ile harmanlandığı, çok nesilli ve çok kültürlü yerler olarak; (ii) sosyal statü, yaş, cinsiyet ve yetiye dayalı her tür ayrımcılıktan uzak; (iii) kent suçlarına karşı kırılgan gruplardan olan çocukların güvenliğini ön planda tutan yerleşimler olarak inşası yer almaktadır.

Türkiye, 1989 yılında onayladığı Avrupa Sosyal Şartı ile, özellikle kreş hizmetleri ve diğer çocuk bakımı ile ilgili düzenlemeler olmak üzere, kamusal ya da özel hizmetleri geliştirmeyi ya da teşvik etmeyi taahhüt etmektedir. Türkiye'de sunulan kurumsal çocuk bakım hizmetlerinin yetersiz kaldığı göz önünde bulundurulduğunda, yerel yönetimler tarafından açılacak kreş ve bakım hizmetlerinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Avrupa İnsan Haklarını Kentte Koruma Şartı, kent yaşamına çocuğun tam katılımına imkan verilmesi, çocuğun çocukluğunu gönlünce geçirmesi, eğitim hizmetlerine erişmesi, doğal çevrenin korunmasına yönelik farkındalığının artırılması ve kentsel ortak alanların tüm çocukları kapsayacak şekilde sağlanması konularını kapsamaktadır.

**Çocuğun Arkadaşı Ol,
Kentsel Çevreyi Çocuğa Aç,
Ona Eşit Davran,
Kentsel Çevreyi Çocuğun Arkadaşı Yap**

Ulusal Hukuki Çerçeve

Çocuk odaklı ulusal mevzuat, özellikle çocukların ve çocuk haklarının korunması üzerine yoğunlaşmaktadır. Bunlar arasında, Çocuk Koruma Kanunu, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir. Kanun, çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınmasını gözetir. Sosyal Hizmetler Kanunu, kreş ve gündüz bakımevleri (0-6 yaş), çocuk yuvaları (0-12 yaş), yetiştirme yurtları (13-18 yaş) gibi yatılı hizmet kuruluşlarını tanımlayarak, bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektedir. Türk Ceza Kanunu ise, çocukların cinsel yönden istismarı ve cinsel tacize maruz kalma durumları ile ilgili özel maddeler içermektedir. Çocukların kamusal alanlarda istismar ve tacizine izin vermeyecek mekânsal ve yönetsel düzenlemeler yerel yönetimlerin sorumluluk alanlarına girmektedir.

Belediye Kanunu'na göre büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali du-

rumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler. Kanuna göre, belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında belde de dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulamakla sorumludur.

Dernekler Kanunu, 15 yaşını bitiren, ayırt etme gücüne sahip küçüklere; spor, eğitim ve öğretim haklarını, sosyal ve kültürel varlıklarını, aile yapısını ve özel yaşantılarını korumak ve geliştirmek amacıyla, yasal temsilcilerinin yazılı izni ile çocuk dernekleri kurmaya veya kurulmuş çocuk derneğine üye olmaya hak tanır. Bu, çocuğun özgür ifade ve kentsel karar alma mekanizmalarında yer bulma ihtiyacını destekler.

Çocuklar, biri onların neşesini bozana kadar neşelidirler. Yetişkinler, biri onları mutlu edene kadar mutsuzdurlar.

BELEDİYELERİN PAYDAŞLARI VE İŞBİRLİKLERİ

Dünya'ya Bakış

Her çocuk, bilgiye ulaşım hakkı, kendini ifade etme hakkı, ulaşma hakkı, kültüre ait olma hakkı, kimlik hakkı, mekanı kullanma hakkı gibi kentsel ve yaşamsal haklara sahiptir. (18) Çocuğun bu haklarını layığıyla kullanabilmesi, (i) kentsel hizmetlerden faydalanması, (ii) kentsel yönetimde çıkarlarının gözetilmesi, (iii) kentsel karar verme süreçlerine katılımı ve (iv) kentin ortak açık alanlarına ulaşabilme düzeyi ile doğrudan ilişkilidir.(19) Bu hakların korunması uluslararası ölçekten, ulusal, kentsel, mahalle ölçeklerine kadar farklı düzeylerde taahhütler, ortaklıklar, müdahale ve eylemler gerektirmektedir.

Bu bağlamda, 1996 yılında başlayan UNICEF Çocuk Dostu Şehirler Girişimi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne istinaden oluşturulmuş, yerel düzeyde çocuk haklarının korunması için belediyelere destek veren önemli bir küresel girişimdir. Birleşmiş Milletler konferansı, çocukların iyi bir yaşam sürmesinin sağlıklı kentler, demokratik bir toplum ve iyi yönetişime bağlı olduğunu ilan eder. Bu temeller üzerine kurulan girişim, çocuk dostu şehirler için çalışan belediyeleri, sivil toplum kuruluşlarını, özel sektörü, akademiye, medyayı ve toplumu bir araya getiren bir ağ gibi işlev görmektedir.

Çocuk dostu şehirlerde ortak kabuller (20), (21), (22), (23)

Çocuk bir bireydir •

Çocuk, ne ebeveynlerinin ne de devletin mülküdür. Tüm yetişkin bireyler ile eşit statüye sahiptir.

Çocuk, hayata tamamen bağımlı bir varlık olarak başlar •

Çocuk, bağımsızlığa doğru büyümek için bakım, rehberlik ve yönlendirmeye ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaç, özünde aileler tarafından karşılanır. Ancak ailelerin yetemediği durumlarda, yakın çevreye, topluma ve yöneticilere roller düşer.

Yönetimlerin eylemleri veya eylemsizlikleri çocukları toplumdaki diğer gruplardan daha fazla etkiler •

Yönetim politikaları (ör: eğitim, halk sağlığı, kentleşme vb.) çocukları ciddi bir şekilde etkiler. Çocuğu hesaba katmayan dar görüşlü politikalar, toplumun tüm üyelerinin geleceği üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir.

Çocuğun görüşleri nadiren duyulur ve siyasi süreçte nadiren dikkate alınır •

Çocuk oy kullanmaz veya siyasi süreçlere katılmaz. Evde, okulda veya toplumda çocuk için belirli bir alan açılmadığı sürece, onu etkileyen veya gelecekte etkileyecek birçok önemli konu hakkında görüşleri duyulmamış olur.

Toplumdaki birçok değişikliğin çocuklar üzerinde orantısız ve genellikle olumsuz bir etkisi vardır •

Birçok ülkede aile yapısının dönüşümü, küreselleşme, iklim değişikliği, vahşi kentleşme, değişen istihdam modelleri ve daralan sosyal refahın tümü çocukları ciddi bir şekilde etkiler.

Çocukların sağlıklı gelişimi, bir toplumun gelecekteki refahı için çok önemlidir •

Gelişim çağı devam eden çocuk, özellikle yoksulluk, yetersiz sağlık bakımı, beslenme kıtlığı, güvenli suya erişememe ve çevre kirliliği gibi kötü yaşam koşullarına yetişkinlerden daha fazla açıktır. Hastalık, yetersiz beslenme ve yoksulluğun etkileri çocukların geleceğini ve dolayısıyla içinde yaşadığımız toplumun geleceğini tehdit eder.

Yukarıdaki ortak kabuller üzerine çalışmalarını sürdüren UNICEF Çocuk Dostu Şehirler Programı, Türkiye’den 150 belediye olmak üzere, ağırlıklı olarak Avrupa ve Amerika kıtalarından pek çok dünya kentle çalışmalar yürütmektedir. Program, öncelikli olarak, çocukların kentsel alan içinde yer bulabilmesi için belediyelerle birlikte ihtiyaç analizleri ve eylem planları yapma süreçlerine destek vermektedir.

UNICEF Çocuk Dostu Şehirler Programı’nın sunduğu olanaklar:

- Çocuk dostu şehirler hakkında bilgi ve bütçeleme eğitimi
- Gönüllü gençlere yerel ihtiyaç analizi ve anket yapma eğitimi
- Belediyelerin bilgi paylaşımı yapabilmesi için çevrimiçi platform
- Çocuklar için gezici atölyeler, kurslar, oyun alanları

Bir kenti çocuk dostu yapmanın tek bir formülü yoktur. Yetişkin odaklı tasarlanan kentlerde, çocuk dostu mekanların oluşumu bir anlamda rastlantısal olarak gelişmektedir. Bu rastlantısallığı ortadan kaldırmak ancak ve ancak kentleşme politikalarını çocuk merkezli bir bakış açısıyla geliştirmek ile mümkündür. Bu politikaların yere özgü özelleşen alt grupları olabileceği gibi tüm dünya çocuklarını kapsayıcı evrensel özellikleri de vardır.

Bir şehri çocuk dostu yapan evrensel özellikler (24);

- Çocuğun sömürü, şiddet ve istismardan korunduğu,
- Çocuğun kaliteli sosyal hizmetlere kolayca eriştiği,
- Çocuğun özgürce fikrini ifade ettiği ve kendini etkileyen kararlara katıldığı,
- Çocuğun yeşil alanlara güvenle erişebildiği,
- Çocuğa arkadaşları ile buluşup oyun oynayabileceği ve eğleneceği yerler sunan,
- Çocuğa kaliteli, kapsayıcı ve katılımcı eğitim ve beceri geliştirme deneyimi sunan,
- Etnik köken, din, gelir, cinsiyetten bağımsız, tüm çocuklara eşit olanaklar sunan kentler.

Kente özgü çocuk dostu kentsel politikaların geliştirilmesi farklı yöntem ve teknikler içeren plan ve proje çalışmalarının yapılmasını gerektirir. Örneğin, Londra'da, kentin çehresini değiştirmek üzere, çocukların ve mimarların bir araya gelip oluşturdukları bir çalışma platformu, "Takılacağınız Yerler" Projesi ile kent özelinde çocuk dostu mekansal politikalar üretmiştir. 2014 ile 2016 yılları arasında iki yıl boyunca 12 ile 19 yaş çocuk ve gençler ile yürütülen süreç sonunda, platform Londra Belediye Başkanı'na bir manifesto sunmuştur.

Londra özelinde çocuk dostu politikalar manifestosu (25)

- Çocukların ve gençlerin kentin planlama, tasarım ve karar verme süreçlerine tam katılımı sağlanmalıdır.
- Yayalaştırılmış alanlar herkes için güvenli olarak tasarlanmalıdır.
- Kentte geniş kaldırımlar ve araçsız sokaklar yaygınlaştırılmalıdır.
- Ortak açık alanlarda her kuşak (çocuklar, ergenler, yetişkinler, ileri yaştakiler) kendi ihtiyaçlarına cevap bulacak şekilde ve “hoşgeldim” hissiyatını edineceği köşesini, kullanım alanlarını bulmalıdır.
- Herkesin kendini ortak alana ait hissedebilmesi ve ortak alanın tamamında rahat hissedebilmesi için bu alanlar birbirinden yumuşak geçişlerle ayrılmalıdır.
- Kent merkezinin ana sokakları ve parkları çocukların ve gençlerin oyun ve performans alanları olarak tasarlanmalıdır. Çocukların güvenli hissederek buluşabileceği alanlar tasarlanmalıdır.
- Yeşil alanlar ve su elemanları insanlar üzerinde sakinleştirici ve davet edici etkisi olduğu için kent daha fazla yeşil ve su içerecek şekilde tasarlanmalıdır.

Türkiye’ye Bakış

Küresel olarak UNICEF tarafından yürütülen Çocuk Dostu Şehirler Girişimi (ÇDŞG) yerel yönetimlerin çocuk haklarını hayata geçirmesine destek olmak üzere 1996 yılında başlamıştır. Girişim, belediyelerin çocuk katılımı, çocuk hakları programları, çocuk yaşta evliliğin önlenmesi, çocuk işçiliği ile mücadele edilmesi, çocuk odaklı stratejiler geliştirilmesi, bütçeleme ve kaynak tahsisi konularındaki kapasitesini artırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. UNICEF Türkiye’nin Çocuk Dostu Şehirler ve Toplumlar Girişimi ise, dezavantajlı çocukların ve gençlerin kentsel alanlarda karşılaştığı zorlukları ele almak üzere 2014 yılında başlamıştır. Girişim, ilk olarak, 10 şehri (Lüleburgaz-Kırklareli, Mamak-Ankara, Manisa, Bornova-İzmir, Mersin, Giresun, Bitlis, İspir-Erzurum, Eyyübiye-Şanlıurfa ve Yüreğir-Adana) kapsayan bir proje olarak başlamıştır (Bkz Şekil 2). Girişim, belediye yönetimlerinin BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi esas alarak yerel düzeyde çocuk haklarının hayata geçirmesine katkı sağlamıştır. 2016 yılında tamamlanan

ilk çalışmadan çıkarılan dersler ışığında, UNICEF Türkiye Ofisi, ülke programında benimsenmek üzere “Çocuk Dostu Şehirler Girişimi” çerçevesini hazırlamıştır. Bugün, UNICEF Türkiye Ofisi, çalışmalarını İçişleri Bakanlığı ve Belediyeler Birliği gibi stratejik ortaklarla yürütmektedir.

Şekil 2. UNICEF Türkiye'nin Çocuk Dostu Şehirler ve Toplumlar Girişimi'n ilk olarak başladığı 10 belediye

10 ili kapsayan pilot çalışmada yapılanlar (26):

- 200 genç, çocuk hakları konusunda eğitildi, eğitilen bu gençler 10 ilde 9.000 ebeveyn ve çocukla ihtiyaçları konusunda birebir görüşmelerle anket yaptı.
- Anket sonucu belediyelerle bir çalıştay yapılarak tartışıldı ve eylem planları oluşturuldu.
- Çocukların en çok söyledikleri ihtiyaçlarının göz ardı edilmesiydi. Bunun için 9 ilde çocuk meclisi kuruldu.
- 7 ildeki ikinci önemli geri bildirim, ailelerin çocuk gelişimi konusundaki bilgi eksikliğiydi. Bunun üzerine, bu 7 belediyeye ebeveynlik eğitimi verildi. Böylelikle, bu belediyeler kendi toplum merkezlerinde ebeveynlik eğitimi başlattılar.
- Belediyelere çocuk dostu bütçeleme eğitimi verildi.
- 5 belediyede engelli dostu çocuk parkı yapıldı.
- 2 belediyede çocuk kulübü, 2 belediyede çocuk kütüphanesi yapıldı.
- Lüleburgaz'da trafiğe kapalı, çocukların koşup top oynayacağı bir çocuk sokağı yapıldı.

Girişim, 2016-2020 yılları arasında, 10.000 çocuğu doğrudan ve 2 milyon çocuğu dolaylı olarak hedefleyen çeşitli katılım düzeylerinde 170 belediyeyi kapsayacak şekilde genişletildi. Bu genişletilmiş girişimin amaçları şu şekildedir (27):

- Yerel düzeyde çocuk haklarını hayata geçirmek için belediyelerin kanıta dayalı politika ve program tasarımı bilgisine sahip olmasını sağlamak
- Yerel düzeyde daha verimli bütçe programlamasıyla çocuklara fayda sağlamak
- Gençleri yerel düzeyde çocuk haklarını savunmaları için güçlendirmek
- Belediyelerin Çocuk Dostu Şehirler inisiyatifiyle ilgili birbirlerinin bilgi ve deneyimlerinden öğrenmelerini teşvik etmek
- Dezavantajlı yerlerdeki çocukların oyun ve eğlenceye erişimini iyileştirmek

Çocukların kentin ortak açık alanlarında en hoşlarına gitmeyen öğeler, Ankara örneği (28):

- sokaklardaki çukurlar
- kaldırımların ve yolların kirliliği
- dar sokaklar
- yetersiz yeşil alanlar
- kaldırımlara park edilen arabalar
- tadilat ve bakımda olan kaldırımlar
- oyun elemanlarının bakımsızlığı
- yürüme ve bisiklet yollarının yetersizliği
- spor alanlarının yetersizliği

Aktörler Arası İşbirliği

Belediyeler, çocuk dostu şehirlerin üretiminden sorumlu ana aktörlerdir. Ancak bu sorumluluğun sağlıklı ve etkin bir şekilde hayata geçmesi, yetki alanları birbirinden farklı aktörler ile işbirliği ve birlikte çalışma disiplini gerektirir.

Ulusal aktörlerinin başında, kanun yetkisi ve etki gücü açısından bakanlıklar gelmektedir. Çocuk dostu kent politikaları geliştirilirken en fazla ilişkili olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile farklı konularda işbirliğine ihtiyaç duyulacaktır. Yerel idareler, çalışılan konu ile ilgili bakanlıkların altında yer alan genel müdürlükler ve şube müdürlükleri ile iletişime geçerek, çocuk dostu kentsel çevrelerin üretiminin farklı etaplarında birlikte çalışma alanları belirlemelidir. Bakanlıkların yanı sıra, yaşam çevrelerinin üretilmesinde güçlü bir aktör olan TOKİ, işbirliği alanları belirlenebilecek ulusal kurumlardandır.

Özellikle çocuk mekanlarının şehrin bütününde adil dağılımı ve tüm çocukların ihtiyaçlarına eşit nitelikte ve erişilebilirlikte cevap veren mekanlarda yaşaması, büyükşehir/il belediyeleri ve ilçe belediyeleri ile birlikte hareket etmesine bağlıdır. Bu işbirliği, aynı zamanda, mahalle, semt, ilçe ve kent ölçeklerinde ihtiyaçların tespit edilmesi ve özgün tasarım çö-

zümlelerinin üretilmesi süreçlerini güçlendirir.

Hem geleneksel medya hem de sosyal medyanın, çocuk dostu kentler inşa etmede rolü önemlidir. Medya, kentlerde ve toplumlarda çocukları ilgilendiren konular hakkında tutum ve fikirleri şekillendirme ve farkındalık yaratmanın en güçlü aracıdır. Medya aynı zamanda çocukların kendileri için önemli olan konularda fikirlerini dile getirmeleri için açık bir platform sağlar. Özellikle sosyal medya, gençlere kendilerini ifade etmeleri ve birbirleriyle, aynı zamanda toplulukları ve şehirlerindeki olaylar etrafında bağlantı kurmaları için etkili bir iletişim ortamıdır. Sosyal medya aracılığıyla gençler ve onları önemseyenler kendi adlarına savunma yapabilir ve başkalarının da aynısını yapmasını sağlayabilir. Burada, medya şirketleri, profesyoneller ve servis sağlayıcılar, her adımında çocuk haysiyetinin ve haklarının korunmasını sağlamak adına büyük bir sorumluluğa sahiptir.

Akademisyenler, çocuk dostu şehirler inşa etmede önemli bir role sahiptir. Bilimsel araştırmalara dayalı analizler yapmak, göstergeler oluşturmak, uygulama için yöntem ve teknikler sunmak, izleme ve değerlendirme süreçlerine katkıda bulunmak gibi önemli rolleri vardır. Akademisyenler, çocuk dostu kentler konusunda farkındalık yaratmada, çocuk sağlığı, çevre, kentsel tasarım alanlarında eğitim programları geliştirme ve kurumsal kapasite artırımında aktif rol alabilir. Çocukların karar verme süreçlerine katılımını hızlandıracak bilimsel yöntemlerin uygulanmasında destek sağlayabilirler.

Sivil Toplum Kuruluşları, kentte çocuklara yönelik iyileştirmelerin savunucu ve çocukların seslerini duyuran kuruluşlar olarak tanımlanabilir. STK'lar çocuklarla ilgili konularda halkı bilinçlendirmek, çocuk haklarını savunmak ve uygulamasını takip etmek açısından önemli aktörlerdir. Bağımsız gözlemci gibi çalışırlar. Çoğu zaman çocuklar ile birlikte projeler yapmak için öncü ve heveslidirler. Bu nedenle, STK'ların çocuk merkezli kentsel projelerin geliştirilmesine katılımı önem arz eder.

Uluslararası Kuruluşlar

UNICEF

Web adresi: <https://www.unicef.org/turkey/>

Kuruluş tarihi: 1946

Genel merkez: New York

Amaçlar ve Kapsam: UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu), dünyadaki tüm çocukların, özellikle de en zor ve dışlanmış durumda olan çocukların yaşatılması, korunması ve gelişimi için çalışır. 156 Ülke Ofisi ve 34 Milli Komitesi ile 190 ülkede güçlü bir varlığa sahiptir. UNICEF'in ülke programı, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme doğrultusunda, Türkiye'de yaşayan zor durumdaki çocukların eğitim, çocuk koruma, sağlık, sosyal politika, ergenlik ve gençlik alanlarındaki ihtiyaçlarına odaklanır.

Eğitim- Türkiye'de bütün çocukların eğitim ve öğretim programlarına erişimi ve kaliteli eğitim alması;

Sağlık- Türkiye'deki tüm çocukların sağlık ve beslenmesinin iyileştirilmesi;

Çocuk Koruma- Mülteci, göçmen ve en güç durumdaki çocuklar da dahil olmak üzere tüm çocukların şiddetin, istismarın ve sömürünün her türlüsüne karşı korunması;

Sosyal Politika- Türkiye'de, her çocuğun en iyi biçimde gelişmesini sağlamak amacıyla mevcut sosyal koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi;

Ergenlerin Gelişimi ve Katılımı- Ergen kız ve erkek çocuklarının gelişiminin desteklenmesi için çalışır.

ICC (Uluslararası Çocuk Merkezi)

Web adresi: <http://www.icc.org.tr/>

Kuruluş tarihi: 1949

Genel merkez: Paris

Amaçlar ve Kapsam: Yeni doğan sağlığı, erken çocukluk dönemi, beslenme, çocuk sağlığı ve hakları, kadına ve çocuğa karşı şiddet, cinsel istismar, çocuk ve adalet, adolesan ve gençlerin sağlığı ve hakları, kadın sağlığı, üreme sağlığı ve hakları öncelikli çalışma konularıdır.

Uluslararası Çocuk Merkezi, aynı konuda çalışan benzer sivil toplum kuruluşları ile ağ kurmayı, onları desteklemeyi, özellikle taban örgütlerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Uluslararası Çocuk Merkezi, herkesin eşit bir birey olarak özgürce yaşadığı, sağlıklı, insan haklarına dayanan bir toplumun oluşturulmasına katkıda bulunmayı amaçlar.

Uluslararası Çocuk Merkezi'nin İnsan Hakları Programı; çocuk haklarının tanınması, yaygınlaştırılması ve Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin temel prensiplerinin çocukların yaşamlarını ilgilendiren her alanda benimsenmesi, çocukların ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve siyasi haklarının Sözleşme'de belirtildiği doğrultuda, hiçbir ayırım gözetmeksizin uygulanması, mevcut uygulamaların izlenmesi ve raporlanması konusunda aktif çalışmaları içerir.

Dört ana savunuculuk alanı şunlardır:

- Çocukların demokratik karar alma süreçlerine katılımı
- Ağ oluşturma ve sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerinin güçlendirilmesi
- Çocuk hakları uygulamalarının izlenip raporlanması
- Çocuk haklarının yaygınlaştırılması

Children of One World

Web adresi: <https://www.childrenofoneworld.org/>

Kuruluş tarihi: 2013

Genel merkez: Türkiye

Amaçlar ve Kapsam: Bir Dünya Çocuk Derneği, çok uluslu ve çok kültürlü bir yapıya sahip ve kendisini çocukların ihtiyaçlarına adanmış bir sivil toplum kuruluşudur.

Bir Dünya Çocuk, hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün çocukların haklarına erişebildiği bir dünya için çalışır. Derneğin çalışmalarının temelini insan hakları ve çocuk hakları oluşturur. Bir yandan eğitim, psikolojik destek gibi doğrudan hizmetler sağlarken, öte yandan, haklara erişim konusunda savunuculuk ve bilgilendirme faaliyetleri yürütür.

Temel çalışma alanları:

- Çocukların, her türlü istismar, şiddet, ihmal, ayrımcılık ve suistimalden korunması
- Sorunlara kaliteli ve etkin çözümler sunarak mağduriyetin azaltılması
- Çocukların karar alma mekanizmalarına katılımını destekleyerek gelişimlerine katkı sağlanması
- En uygun kaynaklarla çocuğun üstün yararını garanti altına alan yaratıcı ve destekleyici bir çevrenin savunulması

The logo for HundrED, featuring the word "hundrED" in a bold, white, sans-serif font on a black rectangular background.

HundrED

Web adresi: <https://hundred.org/en/about>

Kuruluş tarihi: 2013

Genel merkez: Finlandiya

Amaçlar ve Kapsam: K12 eğitim alanında dünyada uygulanan yenilikçi programları araştıran ve paylaşan bir sivil toplum kuruluşudur.

Dünyanın okullardan daha hızlı değiştiğini, bununla birlikte, değişen şartlara yenilikçi yaklaşım ve uygulamalarla cevap veren programların olduğunu savunur. Bu programlara ulaşmayı ve onları tüm dünya ile paylaşmayı amaçlar. Bunun için, dijital portalları ve yıllık kongre organizasyonlarını kullanır. Buna ek olarak, danışmanlar, elçiler, ülke temsilcileri seçer ve onlarla işbirliği içerisinde yenilikçi bilginin yaygınlaşmasını sağlar. Bu bağlamda, bir dizi mekan tasarımı ve eğitim alanında yenilikçi programları tanıtmıştır.

Temel çalışma alanları:

- Her yıl bir dizi yenilikçi eğitim programının seçilmesi
- Yaratıcılık, eğlence, çevre duyarlılık, empati, toplumsal güçlenme gibi konularda çocukların farkındalığının artırılması ve yaşamında değişiklik yaratılması
- Değişen dünya şartlarına eğitim pratiğinin uyumlanmasını sağlamak üzere küresel düzeyde bilgi ağının kurulması

**ÇOCUK VE ÇEVRE TASARIMI
KONUSUNDA BELEDİYELER NE
YAPMALI?**

Çocuk ve Çevre Tasarım İlkeleri

Çocuklar, sokak, apartman avluları, merdiven altlıkları gibi kontrolsüz alanlara hayrandırlar. Sokaklar, çocukların en öncelikli buluşma ve sosyalleşme yerleridir. Bu yerlerde özgürce hareket edebilirler, yeri geldiğinde çevreyi kontrol edebilirler ve değiştirebilirler. Aktif rekreasyon faaliyetlerine izin veren açık alanlar hemen hemen tüm çocuklar tarafından beğenilen alanlardır. Yeşil ve ulaşılabilir alanlar çocukların oyun oynaması ve sosyalleşmesi için davetkârdır. Çocuklar özellikle doğal açık alanları kullanmayı tercih ederler. Yaya olarak ve bisikletle dolaşım kent çevresini tanımalarını destekler. Genel kent trafiğinin parçası olmak çocukların mekan duygusunu geliştirir. Bunun aksine, sadece ailelerinin özel araçlarında bir etkinlikten öbürüne taşınan çocuklar kendi mahallelerinden kopar.(29) Çocuklarla yapılan çalışmalar, kamusal çevrelerin çocukların ihtiyaçlarına cevap vermediğini de vurgular.(30)

Oyun, çocukların vazgeçilmezidir. Kentsel açık alanlardaki oyun ise, çocukların gelişimi için büyük bir öneme sahiptir. Özellikle, çocuğun yaşadığı mahalle, sınıfı dışında enformel eğitim aldığı en öncelikli çevredir. Bu çevreler, çocuğu kapsayıcı olduğunda, çocuğun bilişsel gelişimini ve bir yere olan aidiyetini güçlendirir.

Bu bölüm, dolaşım ve faaliyet alanlarında, çocuğun temel ihtiyaçlarına cevap veren ve 21. yüzyıl çocuğunu tetikleyici en temel duygu ve becerilerini destekleyen tasarım ilke ve adımları sunmaktadır. Bunlar, çocuğun (i) güvende hissettiği, (ii) eğlendiği, (iii) meraklandığı ve (iv) yaratıcılığının tetiklendiği çevreleri oluşturmaya yönelik kurgulanmıştır. Buna ek olarak, ilke ve adımlar, her faaliyet alanında bağlamsal ve mekansal konum ve özelliklere göre farklılaşabilecek olan (1) insan yapımı ve (2) doğal öğelerle tasarlanan alanlar altında gruplanmaktadır. İnsan yapımı özellikler, yer zemininin, malzemesinin ve şekillerin insan tarafından üretilmiş olmayı, suniliği, sert dokululuğu ve rasyonel düzeni temsil eder. Doğal özellikler, yer zemininin, malzemesinin ve şekillerin ekolojik döngüler sonucu ortaya çıkmasını, doğallığı, yumuşak dokululuğu ve organik düzeni temsil eder (Bkz. Şekil 3).

DOLAŞIM KALDIRIMLAR - SOKAKLAR		FAALİYET ALANLARI MEYDANLAR - ÇOCUK BAHÇELERİ - OKUL BAHÇELERİ - TOPLU KONUT/SİTE BAHÇELERİ - PARKLAR	
Güven...Aidiyet			
Geçiş Hatlarında	İnsan Yapımı Öğelerle Tasarlanan Alanlar	Doğal Öğelerle Tasarlanan Alanlar	
İLKELELER Emniyet Devamlılık	İLKELELER Anlaşılabilirlik Korunaklılık Gözlemlenebilirlik	İLKELELER Doğallık Temas Kapsayıcılık	
ADIMLAR Yükseltilmiş yaya kaldırımları Bölünmüş bisiklet ve yaya yolları Renk/malzeme/seviye ile önceliklendirilmiş yaya/okul geçitleri	ADIMLAR Alçak, geçişe izin veren, yumuşak sınırlar Büyükölçü/yer zemini/faaliyet açısından farklılaşan, düzenli bir araya gelen ve ilişkilenen, yeteri kadar aydınlatılmış alt alanlar Dış çevreden ayrılan alan bütünlüğü	ADIMLAR Doğal öğeleri ve olayları ön plana çıkartma Farklı yaş ve fiziksel yetilere sahip kişilerin doğal öğeleri kullanmasına izin veren tasarım çeşitliliği	
Eğlence			
	İnsan Yapımı Öğelerle Tasarlanan Alanlar	Doğal Öğelerle Tasarlanan Alanlar	
	İLKELELER Görsel Denge Esneklik Kademeli Zorlanma	İLKELELER Çeşitlilik Değişim	
	ADIMLAR Geometrik şekiller Temel canlı renkler Farklı seviye farklılıkları Yumuşak zemin malzemesi Aşırı karmaşık ve kalabalıktan kaçınma	ADIMLAR Doğal öğeleri içeren alanlar Işık alan mekanlar Doğal malzemeli mekanlar Düşük belirsizliği olan alanlar El değmemiş doğal alanlar	
Merak			
	İnsan Yapımı Öğelerle Tasarlanan Alanlar	Doğal Öğelerle Tasarlanan Alanlar	
	İLKELELER Şaşırtıcılık Açık Uçluluk	İLKELELER Doğallık Açık Uçluluk	
	ADIMLAR Orta derecede mekansal olarak bilinmeyen alanlar Her yerin gözlemlenebileceği ve her yere ulaşılacak yüksek yerler	ADIMLAR El değmemiş, belirsiz alanlar Doğanın hareketinden faydalanmak Suyu katmak	
Yaratıcılık			
	İnsan Yapımı Öğelerle Tasarlanan Alanlar	Doğal Öğelerle Tasarlanan Alanlar	
	İLKELELER Serbestlik Sosyal Etkileşim Çeşitlilik	İLKELELER Doğallık Değiştirilebilirlik	
	ADIMLAR Çeşitli mekanlar Büyük alanlar Geçişler ve yükseltilmiş alanlar Kapalı ve saklı alanlar Performans alanları Birbirinden ayrı oyun araçları Mekansal bütünlük	ADIMLAR Kendine özgü oyun ortamı yaratma fırsatları Bükülebilir ve değişebilir öğe ve mekanlar Suyu olan ve ağaçlı alanlar Hayvan bakma alanları Ekim/dikim ve bakım alanları	
Özgür İfade			

Şekil 3. Kentsel açık alanlara, çocuğun temel ihtiyaçlarına ve bugünün kuşağı çocuğunun temel özelliklerine göre tasarım ilke ve adımları

Rahatlık ve Güven

Dolaşım Alanları

Dolaşım alanları, çocukların kentsel yaşam içerisinde en tedirgin olduğu geçiş hatlarıdır. Bu alanlar, hızla akan araç ve kalabalık kitleler ile çevrilidir. Bu hızlı akış içerisinde, çocuk, güvenli bir biçimde ve kesintisiz olarak yürümek ya da dilediğinde bisiklet ile dolaşmak ister.

Dolaşım alanları için öne çıkan en temel iki ilke:

Emniyet • Devamlılık

Emniyet, çocuğun çevresinde devamlı hareket halinde olan araç ve insanların, sokak ve kaldırımlarda yürürken çocuğa zarar vermeyecek şekilde akmasını ifade eder. Çocuk, sokak ve kaldırımlarda emniyetle dolaşabilmesi için, çocuğu yok saymayan, yeterli mekansal genişlik, yükseklik ve koruyucu ayraçlar ile tasarlanan dolaşım hatlarına ihtiyaç duyar.

Devamlılık, çocuğun emniyetli bir şekilde dolaşabileceği yürüyüş ve bisiklet hatlarının devamlı olması durumudur. Kent içerisindeki eğitim, sağlık, spor, sosyalleşme gibi tüm faaliyet alanlarına kesintisiz bir şekilde erişim sağlar, çocuğu sürekli özel araç içerisinde bir noktadan diğerine taşınmaktan kurtarır.

Güvenli dolaşım alanları tasarım adımları:

- Çocuğun sık kullandığı faaliyet alanları (ör: okul bahçesi, çocuk bahçesi, mahalle parkı) ve yaşam alanları arasındaki bağlantı yollarında kesintisiz yaya ve bisiklet hatları tasarlamak
- Çocuğun sık kullandığı faaliyet alanlarının çevresinde taşıt akış hızını azaltacak zemin malzemeleri, şerit daraltma, asfalt boyama gibi düzenlemeler yapmak
- Dolaşım hatlarında, çocuğun güneşe maruz kalmasına engel olacak, gölge veren peyzaj tasarımı yapmak
- Yaya ve okul geçitlerinde, dikkat çeken renkli zemin malzemesi ve dokusu, yükseltilmiş zemin, sürücülere uyarıcı kentsel elemanlar kullanmak

- Taşıt trafiği ve yaya kaldırımlarını çocuğun boyunu aşmayacak ve görüş alanını kapatmayacak peyzaj elemanları ile ayırmak
- Taşıtlardan tamamen ayrılmış, korunaklı bisiklet yolları yapmak
- Tüm dolaşım alanlarında (sokak, cadde, kaldırım, yaya yolu vb.) günün farklı saatlerinde görünebilirliğini artırarak güvenli dolaşımı sağlayacak yeterli aydınlatmayı sağlamak
- Toplu taşıma duraklarını çocukların güvenliğini sağlayacak şekilde belirlemek ve tasarlamak
- Toplu taşıma duraklarında ve reklam panolarında istismarı önleme amaçlı mesajlar içeren bilgilendirici görsel/işitsel sunumları kullanmak
- Açık dolaşım alanlarında, belli aralıklarla istismar ihbar hatlarının iletişim bilgilerini içeren görsel/işitler sunumları kullanmak, acil ihbar telefon üniteleri yerleştirmek
- Dolaşım alanlarında, terkedilmiş binaların çocuklar açısından risk oluşturacak şekilde kullanılmasını engellemek için binaların kapı ve pencere gibi giriş alanlarını kapatmak, cephelerde duvar boyamaları ve resimler ile terkedilmiş algısını değiştirmek

İnsan Yapımı Ögelerle Tasarlanan Alanlar

Çocuk, içine girdiği mekanın sınırlarını ve bütünlüğünü algılamak ister. Bu onu rahatlatır ve güvende hissettirir. Sınırlar kendi özel mekanını tanımlamasına ve böylece kendi kimliğini geliştirmesine izin verir. Çocuk, mekanın farklı büyüklükteki alt mekanlarını kullanmak, bu mekanlar arası geçişi de rahat bir şekilde yapabilmek ister.

Yapılı ögelerle tasarlanan alanlarda çocuğun güvenliği için öne çıkan en temel üç ilke:

Anlaşılrlık • Korunaklılık • Gözetlenebilirlik

Anlaşılrlık, çocuğun çevredeki ögeleri algılamasını ve mevcut hafıza ile ilişkilendirmesini, yani yere aşına olmasını ifade eder. Çocuğun kendini güvende hissetmesi için çevrenin bütünü ve/veya parçalarını daha önce hafızasında yer eden imgeler ile eşleştirmesi gerekir.

Korunaklılık, dış çevre şartlarının olumsuz etkilerine karşı içinde bulunduğu çevrenin çocuğu tehlikelerden koruyacak önlemleri alması durumudur. Çocuğun güvende hissedebilmesi için kullandığı mekanın dış çevreden farklılaşması, ayrışması ve bağımsızlaşması gerekmektedir.

Gözetlenebilirlik, mekanı kullanırken çocuğun güvenliğini sağlayıcı kişilerin (ebeveynler, bakıcılar, mahalle sakinleri gibi) çocuğun her türlü güvenliği, ihmal ve istismardan korunması için onu izleyebilme ve herhangi bir tehlike anında hızlıca müdahale edebilme durumunda olmasıdır.

Çocuk, içine girdiği mekanın sınırlarını ve bütünlüğünü algılamak ister. Bu onu rahatlatır ve güvende hissettirir. Sınırlar kendi özel mekanını tanımlamasına ve böylece kendi kimliğini geliştirmesine izin verir. Çocuk, mekanın farklı büyüklükteki alt mekanlarını kullanmak, bu mekanlar arası geçişi de rahat bir şekilde yapabilmek ister.

Yapılı ögelerle tasarlanan alanlarda çocuğun güvenliği için öne çıkan en temel üç ilke:

Güvenli insan yapımı alanın tasarım adımları:

- Çocuğun mekanı tahmin edebilmesi ve anlayabilmesi için, sınırları alçak, temasa ve geçişe izin veren şekilde yapmak (31)
- Alanı orta ölçüde birbirinden farklılaşan ve düzenli bir şekilde bir araya gelen küçük mekanlar veya bölümlerden oluşturmak
- Mekansal farklılaşmayı küçük/büyük bölümlerle, yüksek/alçak platformlarla, teras/tırmanacak bölmelerle ve farklı faaliyet alanları ile sağlamak (32)
- Alanın zeminini, düşme anında çocuğu yaralamayacak yumuşak (plastik, kum gibi) malzeme ile kaplamak
- Her yaş grubunun kendi ihtiyaçlarına yönelik oyunlar kurabilmesi ve yaş grupları arası çatışmayı önlemek amacıyla

farklı yaş gruplarına (1 - 5 yaş, 6 - 10 yaş, 11 - 15 yaş gibi) özel alanlar yaratmak

- Alt alanların günün farklı saatlerinde görünebilirliğini artırmak için doğal/suni ışıklandırma yolu ile aydınlatmak
- Alt alanları, doğal elemanlar (ahşap çitler, kütükler, alçak çalılıklar gibi) kullanılarak birbirine hafifçe ve yumuşakça bağlamak
- Alanın dış çevreye korunaklılığını ve bütünlüğünü algılanabilir sınırlar ile sağlamak
- Ebeveynlerin rahatça gözetim yapılabilmesi için formel (ağaç altında ya da üstten korunaklı banklar gibi) ve enformel (duvarlar, kütükler, büyük taşlar gibi) oturma elemanları sağlamak (33)
- Özellikle çocuk bahçelerine girişi, sadece çocuklu yetişkinlere izin verecek şekilde kısıtlamak, çocuksuz yetişkinler girdiği takdirde ihbar ve denetim mekanizması kurmak
- Ebeveynlerin ve çocukların dışarıdan gelebilecek her türlü tehlike ve istismardan korunmasına yönelik farkındalığını artıracak bilgi içerikli levha ve işaretlemeleri bulundurmak
- Alanın düzenli olarak temizlik ve bakım işlerini yürütmek
- Açık alanlarda, terkedilmiş binaların çocuklar açısından risk oluşturacak şekilde kullanılmasını engellemek için binaların kapı ve pencere gibi giriş alanlarını kapatmak, cephelerde duvar boyamaları ve resimler ile terkedilmiş algısını değiştirmek

Ebeveynler için enformel oturma alanı. Côté-des-Neiges Mahalle Parkı, Montréal, Kanada. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Çocukların sağlık ve güvenliği için yönlendirici işaret levhaları. Brickmakers Parkı, Monash, Avustralya. Fotoğraf: Monash City Council

Doğal Ögelerle Tasarlanan Alanlar

“Gölgesinde oturulacak, gövdesinde karıncalar izlenecek, kavuğunda toplanan ve boyanan taşlar saklanacak, her dalında farklı etkinlikler yapılacak, dallarla bütünleşik bir platform konulup yürünebilecek, üzerine bir çadır atıp altında dinlenilecek dev bir ağaç hayal ediyorum!”

“Farklı renklerle boyanmış farklı hayvan türlerinin barınaklarını içeren bir orman hayal ediyorum.”(34)

Çocuk, doğanın esintisi, sesi, kokusu ve ışığında, doğa ile temastayken rahat ve güvende hisseder.

Doğal öğelerle tasarlanan alanlarda, çocuğun güvenliği için öne çıkan en temel üç ilke:

Doğallık • Temas • Kapsayıcılık

Doğallık, doğal öğelerin çevre tasarımında baskın olması durumudur. Farklı öğelerin farklı ilişkiler kurarak mekansal düzenlemenin öne çıkan parçası olmasıdır.

Temas, çocuğun doğal öğelere dokunabilmesi, onları izleyebilmesi, onlardan farklı şeyler ve mekanlar üretebilmesidir.

Kapsayıcılık, mekanın farklı yaşta ve cinsiyetteki çocuklara, fiziksel yetiye sahip olma durumuna, farklı özelliklere ve ihtiyaçlara yönelik mekansal ve yönetsel önlem ve müdahalelerin alınmasıdır.

Güvenli doğal alanın tasarım adımları:

- Rüzgarın esintisini, akan suyun sesini, ağacın kokusunu ön plana çıkartacak şekilde tasarlamak

- Doğal olaylardan mekanın müziği olarak faydalanmak (35)
- Doğal ışığı kullanmak (36)
- Farklı yaş ve fiziksel yetilere sahip çocukların kullanabileceği iplerle ağaçlara asılı farklı boy ve büyüklükteki oturak ve hamaklar kullanmak

Erişilebilir ve geçiş sağlanabilir alt alan sınırları. Ahşap Çocuk Parkı, Central Park, New York, ABD. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Doğal öğelerle tasarlanmış, çocuk için algılanabilir alt alanları olan oyun bahçesi. Central Park, New York, ABD. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Doğayla temas. Côte-des-Neiges Mahalle Ormanı. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Eğlence

İnsan Yapımı Ögelerle Tasarlanan Alanlar

“Spor ve eğlence faaliyetlerinin yapıldığı, eğlenceyi doğa ile buluşturan, spiral şekilde rampalı bir yol boyunca ağaçlara çıkmaya, atlamaya, halatla tepeden aşağıya inmeye izin veren, hayvan evine ve farklı bitkileri içeren bir bahçeye sahip, farklı doğal yer malzemesi olan alt alanlardan oluşan, su ile yapılan farklı faaliyet alanlarını içeren ve tüm yol boyunca mistik hikayeleri duvarlarında anlatan bir eğlence yeri hayal ediyorum” (37)

Kullandığı alanlarda, dengeli renk ve formların yer alması, alandaki ögelerin değiştirilebilir ve zorlayıcı olması ve çocuğun rahat hareket edebilmesi onu eğlendirir.

İnsan yapımı ögelerle tasarlanan çocuk için eğlenceli alanlarda öne çıkan en temel üç ilke:

Görsel Denge • Esneklik • Kademeli Zorlanma

Görsel Denge, çevredeki ögelerin sayısının ve dağılımının görsel karmaşa yaratmayacak düzeyde ve şekilde olmasıdır. Bu, anlaşılabilirlik ilkesi ile ilişkili bir tasarım ilkesidir. Çocuk, çevredeki ögelerin sayısını ve bir araya gelişini algılayamazsa, mekanı anlayamaz ve o mekanı kullanmayı tercih etmez. Çocukların görsel denge ihtiyacı yetişkinlere göre daha yüksektir.

Esneklik, çevredeki ögelerin farklı şekillere girebilme özelliğidir. Bükülen, parçalara bölünen ve hareket ettirilebilen ögeler çocuklara çok tip kullanım imkanı verecektir.

Kademeli Zorlanma, çevrenin çocuklara aşılabilir zorlanma imkanları sunma durumudur. Kapasitelerinin farklı seviyelerine yönelik olarak çocuklara deneyimleme ve başardıkça bir üst seviyeye kendilerini zorlamaya imkan veren çevreleri ifade eder.

Eğlenceli insan yapımı alanın tasarım adımları:

- Geometrik şekilleri ve temel canlı renkleri kullanmak (38)
- Yüzeyde seviye farklılıkları yaratmak (39)
- Yumuşak zemin malzemesi kullanmak
- Aşırı karmaşıklık ve kalabalıktan kaçınmak
- Esnek, değiştirilebilir ve hareket edebilen elemanlar kullanmak
- Sallanma ipleri ve lastikleri, tırmanma duvarları ve demirleri, kaydırak ve kayma alanları, yüksek düzeyde gözlem kuleleri, saklanmak için konteynerler sağlamak
- Farklı sporları yapmaya imkan veren mekanlar tasarlamak

Geometrik şekillerle oyun parkı. Haryana, Hindistan. Fotoğraf: Charudutt Chittrak

Kent meydanında kırmızı planet oyun sahası, Şanghay, Çin.

Kent meydanı haline getirilmiş yaya geçidinde su ögesi. Rotterdam kent merkezi alt yaya geçidi, Hollanda. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Her yetenekten çocuklar için tasarlanmış kapsamlı, eğitici bir spor sahası, İsveç. Fotoğraf: HAGS

İşık ve ses deneyimleme sergisi, Luminothérapie, Place des Arts Kent Meydanı, Montréal, Kanada.

İşık ve ses deneyimleme sergisi, Luminothérapie, Place des Arts Kent Meydanı, Montréal, Kanada. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Eğlenerek trafik eğitimi veren tematik park, Amadora, Portekiz. Fotoğraf: Amadora Belediyesi

Çeşitli kademeli zorlayıcı faaliyet ve macera oyun fırsatları sunan tematik gemi oyun parkı. Oslo, Aker Brigge, Norveç. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Çoklu kullanım alanı ortasında meydanlaştırılmış sert zeminde su ögesi. Oslo, Aker Brigge, Norveç. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Kent meydanında oyunlu su ögesi ile çocuklara eğlenme alanı. Place des Arts Meydanı. Montréal Montreal, Kanada. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Doğal Ögelerle Tasarlanan Alanlar

“Günlük yaşamın sınırları olmadan doğada eğlenmek istiyorum. Söğüt ağacının baharda yaydığı koku o kadar güzel ki çok seviyorum” (40).

Çocuklar doğal ögeleri, el değmemişliği sever. Doğal, sanatsal ve gözlem faaliyetleri yapmak onlara eğlenceli gelir.

Doğal ögelerle tasarlanan alanlarda, eğlence için en temel iki ilke:

Çeşitlilik • Değişim

Çeşitlilik, çevrenin farklı boyut, renk, doku ve kokuya sahip ögelerden oluşması durumudur. Tek veya birleştirerek farklı amaçlarla kullanımına olanak sağlayan zengin fırsatları içermesi çocuklar için önemlidir.

Değişim, çocuğun yaratıcı fikirlerini çevresindeki ögeleri değiştirerek somutlaştırabilmesi, bir faaliyetten başka bir faaliyete kolayca geçebilmesidir.

Eğlenceli doğal alanın tasarım adımları:

- Ağaçları, çiçekleri, çalıları, suyu ve hayvanları çocuğun çevresine dahil etmek (41)
- Işık alan küçük alanlar tasarlamak
- Kum, toprak ve çim gibi doğal zemin malzemeleri kullanmak
- Korkma ve ürkmeyi engellemek için mekansal belirsizliği (görünmeyen, karanlık alanlar gibi) dengede tutmak (42)
- El değmemiş doğal alanlar bırakmak (43)
- Fiziksel (yuvarlanma, tırmanma, bisiklete binme gibi), sanatsal (taş boyama gibi), araştırma (taşların altındaki, ağaç kabuklarının üzerinde gezinen böcekleri inceleme, bitkileri keşfetme, yerin şeklini gözleme, dal/taş toplama gibi),

seyir (bulutlara bakma, gökyüzünü izleme, gece yıldızları, gündüz renkleri seyretme gibi), temas (hayvanlarla oynama, fidan dikme, meyve toplama, taş sektirme gibi) faaliyet alanları oluşturmak

- Alanın bakımını sağlamak (44)
- Kirletici kullanımları (sanayi, çöp toplama, arıtma gibi) alandan uzak yerlerde konumlandırmak (45)

Doğal tırmanma ve oyun ögesi olarak ağaç. Central Park, New York, ABD.
Fotoğraf: Anlı Ataöv

Çocuk için fidan büyütme fırsatı veren toplum bahçeleri, Londra, İngiltere.
Fotoğraf: John Sturrock/Courtesy of Arup

Toplum bahçesi. Côté-des-Neiges, Montréal, Kanada. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Ekolojik koridorda geometrik biçimleri içeren çocuk oyun alanı, Sanlihe Iрмаđı, Qian, Çin. Fotoğraf: Kongjian Yu/Courtesy of Arup

Merak

İnsan Yapımı Ögelerle Tasarlanan Alanlar

“Gözlem evi o kadar yüksek olsun ki herşeyi görmek mümkün olsun” (46).

Çocuğun kullandığı alanda göremedikleri ve ilk defa gördükleri merakını çeker.

Yapılı ögelerle tasarlanan alanlarda çocuğun merakını uyandıran en temel iki ilke:

Şaşırtıcılık • Açık Uçluluk

Şaşırtıcılık, çocuğun çevresinde beklenmedik öğelerin varlığını fark etmesi ve aklında olmayanı yapma fırsatları bulmasına imkan verir. Çevrenin sürpriz içerikli öğelerden oluşması ve düzende olması çocuğun merakını çeker ve farklı mekansal deneyimlere davet eder.

Açık Uçluluk, çevrenin bazı parçalarının belirlenmemişlik halini ifade eder. Tanımsız, saklı ve keşfedilmemiş alanlar, çocuklara kendi özel alanlarını oluşturma imkanı verir.

Merak uyandıran insan yapımı alanın tasarım adımları:

- Alanda dengeli düzeyde mekansal olarak tanımsız ve saklı alanlar bırakmak
- Alanda, çocuğun her yeri gözlemleyebileceği ve tekrar oyun alanına rahatlıkla ulaşabileceği yüksek bir yer/obje (tümsek, yamaç, ağaç gibi) yerleştirmek

İnsan yapımı tırmanma ögesi, Oslo, Norveç. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Müzikli Salıncaklar, Montreal. Luc-Alain Giraldeau (UQAM), Radwan Ghazi Moumneh.

Müzikli Salıncaklar, Montreal. Luc-Alain Giraldeau (UQAM), Radwan Ghazi Moumneh.

Şaşırtıcı ve merak uyandıran su öğeleri içeren çocuk parkı. Côte-des-Neiges Mahalle Parkı. Montréal, Kanada. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Doğal Ögelerle Tasarlanan Alanlar

Doğada saklı, el değmemiş alanlar, doğanın kendisi ve özellikle su ögeleri çocuğun merakını çeker.

Doğal ögelerle tasarlanan alanlarda merak uyandıran en temel iki ilke:

Doğallık • Açık Uçluluk

Doğallık, doğal ögelerin çevre tasarımında baskın olması durumudur. Farklı ögelerin farklı ilişkiler kurarak mekansal düzenlemenin öne çıkan parçası olmasıdır.

Açık Uçluluk, çevrenin bazı parçalarının belirlenmemişlik halini ifade eder. Tanımsız, saklı ve keşfedilmemiş alanlar, çocuğun kendi özel alanlarına dönüştürme imkanı verecektir.

Merak uyandıran doğal alanın tasarım adımları:

- Saklı, el değmemiş, işlenmemiş ve belirsiz alanlar bırakmak (47)
- Doğanın hareketi, sesi, ışığı ve renginden faydalanmak (48)
- Duyuları harekete geçirmek için su ögesini kullanmak (49)

Gözlemlenebilir ve incelenebilir doğal ögeleri ağırlıklı park tasarımı. Oslo, Norveç. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Saklanma, gözlemleme, tırmanma imkanları veren yaratıcı tematik park tasarımı. Hippopotamus Çocuk Parkı, New York, ABD. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Saklanma, gözlemleme, tırmanma imkanları veren yaratıcı tematik park tasarımı. Hippopotamus Çocuk Parkı, New York, ABD. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Ağaç ev. Hippopotamus Çocuk Parkı, New York, ABD. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Yaratıcılık

İnsan Yapımı Ögelerle Tasarlanan Alanlar

“Özgürlük için sınırsızlığı yaratmak isterim” (50).

Mekansal çeşitliliğe sahip, farklı yüzeyleri ve düzeyleri, geçişleri ve kapalı alanları olan, birbirinden bağımsız elemanları içeren yerlerde, çocuk tüm duyularını kullanarak yaratıcılığını ortaya çıkarır.

Yapılı ögelerle tasarlanan alanlarda yaratıcılığı destekleyen en temel üç ilke:

Serbestlik • Sosyal Etkileşim • Çeşitlilik

Serbestlik, çevrenin çocuğun özgür düşünmesine, eyleme geçmesine ve diğer çocuklarla bir araya gelmesine fırsatlar sunmasıdır. Çocuğun özgür ve dilediği gibi hareket edebileceği mekanların ve durumların olmasını temsil eder.

Sosyal Etkileşim, çocuğun arkadaşları ile bir araya gelmesini ifade eder. Bu ilke, çocuklar için olmazsa olmazdır. Çocuklar, küçük veya büyük gruplarda, takım halinde diğer çocuklarla oynamak ister.

Çeşitlilik, çocuğun çevresinin farklı boyut, renk, doku ve kokuya sahip ögelerden oluşmasıdır. Tek veya birleştirilerek farklı amaçlarla kullanıma olanak sağlayan zengin fırsatları içermesi açısından önemlidir.

Yaratıcı insan yapımı alanın tasarım adımları:

- Fiziksel mücadeleye çağıran ve yaratıcı oyun faaliyetlerine izin veren mekansal çeşitliliği sunmak (51)
- Faaliyet alanlarını, mevsimsel şartlara göre, hava koşuluna uygun hale dönüştürmek (yazın basket sahasını kışın buz pateni sahası olarak kullanmak gibi)
- Sürekli etkileşimli takım oyunlarını ve faaliyetlerini yapma imkanı veren büyük alanlar yaratmak
- Çocuğun farklı duyularını kullanmasını ve motor gelişimini destekleyen girişler, yollar, köprüler gibi geçiş alanları, tepecikler, platformlar gibi yükseltilmiş yerler sunmak
- 'Dramatik' oyun oynama ve çocuğun kendi 'özel' alanını yaratmasına imkan veren tünel ve delik gibi kapalı ve saklı alanlar sunmak
- Resim yapmak, müzik dinlemek, tiyatro yapmak gibi çocuğun sanatsal faaliyetleri gerçekleştirebileceği resim duvarı, ağaç boyama kütükleri, sergi labirenti, gizli sanat kulübesi, sahne gibi performans elemanları ve alanları sunmak (52)
- Kum, çamur, bitki gibi yumuşak ve birbirinden farklı zeminler yaratmak

- Kesik ve aralıklı oyuna imkan veren birbirinden ayrı oyun araçları kullanmak
- Çocuğun serbestçe hareket edebilmesi, bir oyundan öbürüne geçerek uzun süreli mekana bağlanması için, tanımlı yumuşak mekansal sınırlar ve bağlantılı alt bölümleri birlikte tasarlayarak mekansal bütünlüğü sağlamak

Mahalle parkında sosyal etkileşim. Cotes-des-Neiges Mahalle Parkı, Montréal, Kanada. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Yere resim yapma imkanı veren oyun parkı, Alfortville, Fransa

Yere resim yapma imkanı veren oyun parkı, Alfortville, Fransa

Côte-des-Neiges metro istasyonu çıkışında dileğenin çalabildiği bir piyano. Metro Çıkışı, Montréal, Kanada. Fotoğraf: Anlı Ataöv

PVC boruları ile müzik yapma imkanı veren bir uygulama.
Fotoğraf: Ashley Clark

Doğal Ögelerle Tasarlanan Alanlar

Çocuk, doğanın değişebilir özelliklerinden yararlanarak ve doğal ögeleri kullanarak uzun süreli, daha sık, sosyal ve algısal olarak daha karmaşık ve yaratıcı oyunlar oynar.

Doğal ögelerle tasarlanan alanlarda çocuğun yaratıcılığını tetikleyen en temel iki ilke:

Doğallık • Değiştirilebilirlik

Doğallık, doğal ögelerin çevre tasarımında baskın olması durumudur. Farklı ögelerin farklı ilişkiler kurarak mekansal düzenlemenin öne çıkan parçası olmasıdır

Değiştirilebilirlik, çevrenin ögelerinin fiziksel yapısında kırılma, küçültme, büyütme, bükme imkanlarını barındırmasıdır. Buna ek olarak, çevrenin alt mekanlarının büyüklüğünü, kapalılığını/açıklığını, sınırlarını farklılaştırma imkanına sahip olmasıdır.

Yaratıcı doğal alanın tasarım adımları:

- Çocuğun kendine özgü oyun ortamını yaratmasına izin verecek serbest alan düzenlemesini yapmak (53)
- Yaratıcı ürünler (kilden heykeller gibi) üretmek (54), esinlenmek (şiir ve hikaye yazmak için) (55) için doğal ögeleri (biyolojik çeşitliliği yoğun sulak bölmeler, su ve toprak/kum, farklı peyzaj düzenlemeleri, etkileyici ağaç/bitkiler gibi) kullanmak
- Kazmak ve inşa etmek için doğal çevrenin bükülebilir ve değişebilir özelliğini (toprak, kum, su, ağaç dalları, yapraklı bitkiler gibi) kullanmak (56)
- Atlamak, tırmanmak ve saklanmak için dereler, gölcükler, ağaç kale ve evler kurmak (57)
- Üzerine çıkmak için ağacı, yuvarlanmak için tepeciği, saklanmak için çalılarını korumak (58)
- Uzun sazlıklar arasında ve bataklık çimleri üzerinde taştan taşa sıçrama alanları yaratmak (59)
- Kazmak, böcekleri ve hayvanları tutmak, ellemek ve oynatabilmek için doğanın sunduğu ağaç, çim, kum, çakıl taşı, çalı çırpı, çamur ve toprak gibi doğal malzemeleri korumak (60)
- Bitki yetiştirmek, ürün toplamak ve hayvanlarla iletişim kurmak için ekim/dikim ve bakım alanları ayırmak (61)

Su ve kum ögelerinin yaratıcı oyun imkanı sunan küçük mahalle parkı. Côte-des-Neiges Mahalle Parkı. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Su ve kum ögelerinin yaratıcı oyun imkanı sunan küçük mahalle parkı. Côte-des-Neiges Mahalle Parkı. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Sadece doğal öğelerden oluşan çocuklar için macera ve yaratıcı oyun imkanı sunan mahalle içi küçük orman. Côte-des-Neiges Mahalle Ormanı. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Sadece doğal öğelerden oluşan çocuklar için macera ve yaratıcı oyun imkanı sunan mahalle içi küçük orman. Côte-des-Neiges Mahalle Ormanı. Fotoğraf: Anlı Ataöv

Özgür İfade

Çocuk dostu kentsel çevrenin tasarım sürecinin yönetilmesi dört temel ilkeyi benimser:

Katılımcılık • Adillik • Kapsayıcılık • Şeffaflık

Katılımcılık, çocuk dostu kentsel çevre tasarım süreçlerinde çocukların ve bağımlı/ilgili olduğumuz tüm toplumsal grupların tam katılımını ifade eder. Bir başka deyişle, tasarım kararlarının oluşturulmasında çocukların tam hakkı olduğu anlamına gelir. Katılımcılık, ilgi gruplarından kararla ilgili fikir alınmasının ya da kararla ilgili bilgilendirme yapılmasının ötesinde karar alma yetkisini ilgi grupları ile birlikte oluşturmak, inşa etmek anlamına gelir.

Adillik, çocuk dostu kentsel çevre tasarım süreçlerinde alınan kararların farklı fiziksel yeti ve becerilere sahip, farklı yaş ve cinsiyet gruplarından arkadaşların ve ebeveynlerin ihtiyaçlarını dikkate alması ve böylece tüm ilgi sahiplerine alınan kararlardan maksimum faydalanma fırsatının sunulmasıdır.

Kapsayıcılık, tüm ihtiyaçları önemseyen bütüncül bir yaklaşımı benimser. Bu, “Herkes için bir Çevre” oluşturma durumunu ifade eder. Çocukların ve bağımlı/ilgili olduğu tüm toplumsal grupları kucaklamayı ve çocukların ihtiyaçlarına cevap vermeyi savunur.

Şeffaflık, çocuk dostu çevre tasarım kararlarının ve atılan adımların görünür, izlenebilir ve denetlenebilir olmasını ifade eder. Etkili katılımın en temel koşullarındandır.

Çocuk dostu kentsel açık alan tasarımının katılımlı, adil, kapsayıcı ve şeffaf bir şekilde yönetilmesi üç konunun ayrıntılı bir şekilde ele alınmasını gerektirir. Bu konular;

- Aktörleri Harekete Geçirme
- Katılımlı Çocuk Dostu Çevre Tasarım Sürecini Yönetme
- Kentsel Çevreyi Sahiplenme ve Farkındalığı Artırma

Aktörleri Harekete Geçirme

Çocuk dostu kentsel çevrenin tasarımında çocuk bakış açısını tasarım kararlarına yansıtabilmenin en önemli ayaklarından bir tanesi özellikle hedef kitlenin, karar alma yetkisi olanların, uygulayıcıların ve uzmanların karar verme sürecinde aktif katılımcılar olmasını sağlamaktır. Hedef kitle, çocukları ve bağımlı oldukları ebeveyn, bakıcı, öğretmen gibi kişileri temsil eder. Karar vericiler, tasarıma konu olan çevreye göre farklılaşacak yerel ve merkezi yönetim temsilcilerini içerir. Uygulayıcı kurum yerel yönetimlerdir. Uzmanlar ise, kentsel tasarımcı, şehir plancısı, mimar, peyzaj mimarı, inşaat mühendisi, çocuk gelişimi uzmanı gibi kişileri kapsar.

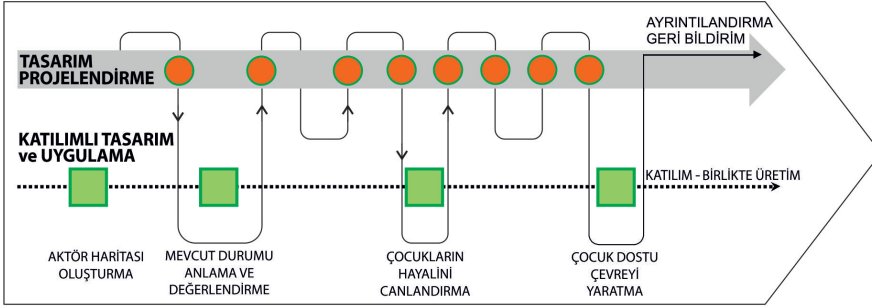
Bir proje kapsamında, karar vericilerin, uygulayıcıların ve uzmanların tasarım sürecine dahil edilmesi profesyonel bir ilişki sürecinin kurulması ile daha rahat mümkün olabilir. Ancak ilgili hedef kitleye ulaşmak ve onları aktifleştirmek yerel yönetimlerin inisiyatifi ile mümkündür. Bunun için üç adım atılabilir.

- Kent Konseyi’nde yerelde çocuk hak ve ihtiyaçları ile ilgili tüm sivil toplum kuruluşlarının temsilini sağlayacak Çocuk Çalışma Grubu oluşturmak

- Çocuk hak ve ihtiyaçları ile ilgili aktif çalışmaları olan ulusal dernek ve platformlarla işbirliği kurmak
- Kent ölçeğinde, yerel okullardan çocuk temsilcilerinden oluşan Çocuk Platformu kurmak ve çocuğun kentsel yaşamına dair sistematik olarak problem/ihtiyaç tanımının yapılması ve önerilerin geliştirmesi yönünde toplantılar düzenlemek

Katılımlı Çocuk Dostu Çevre Tasarım Sürecini Yönetme

Çocuk dostu kentsel çevrenin tasarım kararlarını birlikte üretmek tasarım sürecini katılımlı bir süreç olarak yönetmeyi gerektirir. Bu süreç 4 temel adımdan oluşur (Şekil 4):

Şekil 4. Çocuklarla katılımlı tasarım süreci

ADIM 1. Aktör Haritasını Oluşturma

Çocuk dostu çevre tasarım sürecine, (i) ana aktörlerin, (ii) kamu kurumlarının, (iii) sivil kuruluşların ve (iv) uzmanların katılımı esastır. Bu yüzden, tasarım süreci başlamadan önce **Aktör Haritası** oluşturulur. Bu harita, kurum, temsilci kişi ve irtibat bilgisini içerecek şekilde bir katılımcı veritabanının hazırlanmasını gerektirir.

Ana Aktörler	Kamu Kurumları	Sivil Kuruluşlar	Uzmanlar
Çocuklar Ebeveynler Öğretmenler Okul Yöneticileri Toplu Konut ve Site Yöneticileri	Büyükşehir / İl / İlçe Belediyeleri Milli Eğitim Bakanlığı Toplu Konut İdaresi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Uluslararası Kuruluşlar Ulusal STK'lar Medya	Kentsel Tasarımcı Şehir Plancısı Mimar Peyzaj Mimar İnşaat Mühendisi Çocuk Gelişimi Uzmanı

TASARIM SÜRECİNDE AKTÖRLERİN ROLÜ

- Ana aktörler ihtiyaçlarını ve görüşlerini tüm süreçte aktif bir şekilde bildirmeli, katılımlı tasarım sürecinin sahiplenicisi olmalıdır.
- Yerel yönetimlerde tasarım sürecini yöneten (alana göre farklılaşabilecek) ilgili birim (İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı - Müdürlüğü; Park Bahçeler Daire Başkanlığı gibi) ve aktör grupları ile koordinasyon ve iletişim içinde çalışmalıdır.
- Yerel yönetimler ana aktörlere ulaşabilmek için sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmalıdır.
- Akademik uzmanlar tasarıma altlık oluşturacak bilimsel bilgiyi üretmelidir. Katılımlı toplantı/çalıştaylarda üretilen ortak görüşleri projelendirilmeli ve teknik çizimleri geliştirmelidir.

ADIM 2. Mevcut Durumu Anlama ve Değerlendirme

Çocuk dostu çevreyi tasarlamadan önce tasarıma konu olan yer anlaşılmalı ve değerlendirilmelidir. Bu aşamada, uzmanlar, söz konusu yere göre farklılaşacak bir envanter çalışması yapmalıdır. Bu çalışma, görsel, jeolojik, ekolojik, fonksiyonel ve bağlamsal konulara odaklanabilir. Buna ek olarak, tasarıma konu olan yerin bulunduğu bağlamdaki yaşam/kullanım alan kullanıcılarının deneyimledikleri/gözlemledikleri sorun alanları ve ihtiyaçları ortaya çıkartılmalıdır. Bunu yaparken bir dizi katılımlı yöntem/teknik uygulanabilir.

- Tasarıma konu olan yeri çocuklar ile ziyaret etmek ve toplu olarak, çocuğun (i) algıladığı sorunları, (ii) korunması gerekenleri ve (iii) ihtiyaçları ile ilgili soru/cevap çalışması yürütmek. Cevaplardaki ortak görüşleri çocuklarla birlikte ortaya çıkartmak.
- Tasarıma konu olan yerle ilgili çocukların sevdiği ve sevmediği unsurları/öğeleri fotoğraflamak ya da resmini çizmek. Fotoğrafları ya da çizimleri ortaklaşan konular altında birlikte konuşarak gruplamak ve konular üzerine çocukların tartışma ve değerlendirme yapmasını sağlamak. Fotoğraflama çalışmasını toplu halde duvarı kullanarak, resim çalışmasını orta boy bir masanın üzerinde grup çalışması olarak yürütmek.

- Tasarıma konu olan yerin haritası üzerinde, çocukların sevdikleri ve sevmedikleri yer/unsur/konuları işaretlemelerini sağlamak. Haritalama çalışmasını duvara büyük bir harita asarak toplu halde ya da orta boy bir masanın boyutundaki harita üzerinde masa başında grup çalışması olarak yürütmek.

ADIM 3. Çocukların Hayalini Canlandırma

Bu adım, bir önceki anlama ve değerlendirme çalışmasının çıktıları üzerine söz konusu yer ile ilgili çocukların hayallerinin canlandırılmasıdır. Çocukların nasıl bir çevre hayal ettiklerini ortaya çıkartmak için, bu adımı onların yaratıcılığına bırakmak gerekecektir. Fikirlerini ifade etme konusunda mümkün olduğunca çocukları özgür bırakmalı, bununla birlikte, önerilerinin uygulanabilir, kapsayıcı ve adil olması konusunda cesaretlendirici olmak gerekir.

Bunu yaparken bir dizi katılımlı yöntem ve teknikler uygulanabilir. En yaygın kullanılan yöntem tasarım çalışması (design charette)'dir.

- Tasarıma söz konusu yeri çocukların nasıl görmek istediğini iki ve/veya üç boyutlu çizimlerle haritalandırmalarını, yazı ile tasvir etmelerini, sözel olarak sunmalarını sağlamak
- Tasarımcıların çocukların hayallerini ve beklentilerini anlamak için onlarla aktif olarak diyalog kuracakları ortamı sağlamak
- Üretilen harita ve çizimler üzerine tasarım ekibinin sorumluluğunda, karar verici ve uygulayıcı işbirliği ile birkaç gün boyunca yoğunlaştırılmış bir projelendirme çalışması yürütmek
- İki ve üç boyutlu çizimlerle mümkün olduğunca çocukların kurguladığı hayalin canlandırmasını yapmak
- Ayrıntılandırılmış projeyi çocuklara ve diğer katılımcılara sunmak ve geri bildirim almak
- Geri bildirimler doğrultusunda tasarımcı ekibin uygulama projesini ayrıntılandırmasını sağlamak

ADIM 2 VE 3'DE UYGULANABİLECEK KATILIMLI ÇALIŞMALARIN ORTAK ÖZELLİKLERİ

- Katılımlı çalışmalara çocuklar yalnız başına, ebeveynleriyle ve hatta öğretmenleriyle katılabilir. Tüm çalışmalara kamu kurumları ve sivil kuruluşların temsilcileri ve uzmanlar da dahil olmalıdır. Bu kişiler, hayata geçirilebilecek fikirler konusunda ve çocuk dostu çevre açısından unutulmaması gereken unsurları katılımcıların dikkatine sunmalıdır. Özellikle tasarımcılar tüm adımlarda yer almalıdır. Fikirlerin teknik olarak ayrıntılandırılmasında ve projelendirilmesinde aktif olmalıdır.
- Sadece çocukların katıldığı toplu çalışmalar 10 - 15 kişilik gruplar halinde yürütülür. Ebeveynlerin de katıldığı toplu çalışmalarda katılımcı sayısı 30 - 35'e kadar çıkabilir.
- Sadece çocukların katıldığı grup çalışmaları 4 - 5 kişilik gruplar halinde yürütülür. Ebeveynlerin de katıldığı toplu çalışmalarda grup katılımcı sayısı 6 - 7'ye kadar çıkabilir.
- Çalışmalar en fazla yarım gün olarak, kapalı bir yerde yapılacaksa rahat bir mekanda organize edilmelidir.
- Çocukların hoşuna gidecek yiyecekler hazırlamak ve onlara hatıra kalacak minik hediyeler vermek onları motive edecektir.

ADIM 4 Çocuk Dostu Çevreyi Yaratma

Bu adım, çocuklarla birlikte geliştirilen fikrin uygulama adımıdır. Özellikle mahalle ölçeğindeki kentsel ortak alanlar için üretilen tasarım projeleri çoğunluklu olarak çocuklar olmak üzere mahallelilerin ve mahalle okul yönetici ve eğitimcilerinin de katılımı ile birlikte uygulanır. Böyle bir birlikte inşa etme sürecine katılım, özellikle çocuklar için hem sahiplendirici hem de güçlendiricidir.

Kentsel Çevreyi Sahiplenme ve Farkındalığı Artırma

Yaratıcı kentsel çevreyi anlama ve tasarım çalışmaları, kentsel çevreyi çocukların sahiplenmesini ve farkındalıklarının artmasını destekler. Bu çalışmalar, yerel okullarla işbirliği içinde mahalle okullarında, kurulmuş ya da kurulacak Kent Konseyi'nde ve çocuk platformlarında uygulanabilir. Bu tür çalışmalara örnek aşağıdaki gibidir:

Yerin Sesi (62)

Çocukların, farklı duyuları (görme, işitme, koku gibi) kullanarak tasarıma söz konusu kentsel ortak alanı anlamasını, mekanı müziği kullanarak yorumlamasını ve tasarlamasını amaçlar. Çalışmada bireysel mekan-duyu deneyimi, grup çalışmaları, besteleme, sahneleme, plan/kesit çizme, kolaj ve kil çalışması gibi teknikler uygulanır. Bu, çocukları yerin aktif gözlemcileri ve duyuusal deneyimlerinin yorumlayıcıları yapar.

Program tasarım ve müzik konusunda ihtisaslaşmış uzmanlar ile yürütülebilir. Dört ana aşamadan oluşur:

(i) Çocuklar farklı duyularını kullanarak yeri bireysel olarak gözlemler; (ii) en fazla 10'ar kişilik gruplarda bireysel gözlemlerini ortaklaştırılarak yerin müzikal karakterini tanımlar (örnek: tonalitesi, temposu, nüansı, ritmi, tuş aralığı, ölçüsü gibi); (iv) yer ile ilgili besteleme çalışmasını yaparlar ve sahneler; (v) duyu ve besteleme çalışma ürünlerini temel alarak yeri tasarlar.

Top Oynama (63)

Tasarım çalışmasının herhangi bir aşamasında uygulanabilecek bir tekniktir. Dört aşamalı olarak yürütülebilir.

(i) Tüm katılımcı çocuklar büyük bir daire yapar. Çalışmayı yöneten kişi görüş alınmak istenen kavramı veya soruyu çocuklara yöneltir; (ii) Topu tutan çocuk sunulan kavram veya soru ile akla ilk gelen cevabı yüksek sesle söyler ve topu başkasına yöneltir. Bu top tutma, akla ilk gelen fikri söyleme, topu başkasına atma süreci bir çocuktan öbürüne geçecek şekilde 15 dakika kadar devam eder; (iii) Tüm söylenenler sürece paralel olarak herkesin görebileceği bir kağıt panosuna yazılır; (iv) 15 dakika sonunda söylenen kavramlar çocuklarla ortaklaştırılır, ortak olan ve ortak olmayan kavramlar üzerinden değerlendirme yapılır. Bununla birlikte, katılımcı çocuk grubunun yetkin akli da dikkate alınmalıdır.

Kutunun Dışına Çıkma (64)

Tasarım çalışmasının herhangi bir aşamasında uygulanabilecek bir tekniktir. Üç aşamalı olarak yürütülebilir.

(i) Çalışma konusu ile ilgili tüm katılımcı çocuklar ile beyin

fırtınası yapılır ve tüm söylenenler küçük kağıtlara yazılıp bir kutuya konulur; (ii) Çocuklar sırayla kutudan bir kağıt çeker ve kağıdın üzerinde yazan konu ile ilgili kendi deneyimini paylaşır; (iii) Tüm söylenenler herkesin görebileceği büyük bir panoya yazılır ve ortak deneyimler birlikte ortaklaştırılır ve değerlendirilir.

Çocukla Empati Kurma (65)

Tasarım çalışmasının herhangi bir aşamasında özellikle çocuklarla ilgili yetişkinler (ebeveynler, öğretmenler, çocukla ilgili sivil dernek temsilcileri gibi) tarafından uygulanabilecek bir tekniktir. Üç aşamalı olarak yürütülebilir.

(i) Katılımcılar çok ağır adımlarla yürümeye başlar. Yürürken zihinlerinden geçenleri, bedenlerindeki hareketleri ve duygularındaki değişimleri gözlemler; (ii) Katılımcılar beden, zihin ve duygularındaki sıkışma ve esneme alanlarını fark eder, sıkışmaları bırakır; (iii) Katılımcılardan çocuk hallerine girmeleri, kendi içlerindeki çocuğu hatırlamaları ve bir çocuk gibi hareket etmeleri istenir.

KAYNAKÇA

- (1) Ataöv, A. (2007). İnsan merkezli kentsel planlama. *Cumhuriyet*
- (2) Valentin, G. (2016). *Public space and the culture of childhood*. Routledge/Taylor & Francis Group.
- (3) Loukaitou-Sidersi, A. (2003). Children's common grounds: A study of intergroup relations among children in public settings. *Journal of the American Planning Association*, 69 (2), 130-143.
- (4) Lynch, K. (1981). *Good city form*. MIT.
- (5) Lang, J. (2017). *Urban design: A typology of procedures and products: Illustrated with over 50 case studies*.
- (6) Olds, A.R. (1989). Nature as healer. *Children's Environments Quarterly*, 6 (1), 27-32.
- (7) Brown, J.G. ve Burger, C. (1984). Playground designs and preschool children's behaviors. *Environment and Behavior*, 16(5), 599-626.
- (8) Rohane, K. (1981). Behavior-based design concepts for comprehensive school playgrounds: A review of playground design evolution. *EDRA Yearbook*, 12, 251-257.
- (9) Hart, R. (1979). *Children's experience of place*. New York: Irvington.
- (10) Heffernan, M. (1994). The children's garden project at river farm. *Children's Environments*, 11 (3), 221-231.
- (11) Kates, R. W. ve Katz, C.R. (1987). The hydrologic cycle and the wisdom of the child. *Children's Environments Quarterly*, 4(2), 3-10.
- (12) Acilioğlu, İnan (2015). *"İş"te Y kuşağı*. İstanbul: Elma.
- (13) Lyons, S., Schweitzer, L., Urick, M., ve Kuron, L. (2019). A dynamic social-ecological model of generational identity in the workplace. *Journal of Intergenerational Relationships*, 17(1), 1-24. DOI: 10.1080/15350770.2018.1500332; Lyons, S., ve Kuron, L. (2013). Generational differences in the workplace: A review of the evidence and directions for future research. *Journal of Organizational Behavior*, 35(1), 139-157. DOI:10.1002/job.1913; Rudolph, C. W., ve Zacher, H. (2016). Considering generations from a lifespan developmental perspective. *Work, Aging and Retirement*. DOI: 10.1093/workar/waw019

- (14) Mannheim, K. (1952). *Essays on the sociology of knowledge*. London: Routledge.
- (15) Strauss, W. ve Howe, N. (1997). *How the fourth turning: An American prophecy*. New York: Broadway Books.; +Acilioğlu, İ. (2015). "İş"te Y kuşağı. Ankara: Elma.
- (16) TÜİK. (2019). *Türkiye nüfusu yaş gruplarına göre dağılımı*.
- (17) Charlesworth, R. (2004). Developmental and learning theories. *Understanding Child Development for Adults Who Works with Young Children*, içinde (6.bsm) (s.10-23). Thomson Delmar Learning.
- (18) Henri, L. (2015). *Şehir hakkı*. İstanbul: Sel.
- (19) Keleş, R. (2016). Giriş. In A. Kavuncu (Ed.), *Kentsel Güvenlik ve Çocuk Suçluluğu* içinde (s. 1-8), Polis Akademisi.
- (20) UNICEF. (2020). *Why build a child-friendly city?* <https://childfriendlycities.org/why-build-a-child-friendly-city/> adresinden erişilmiştir.
- (21) UNICEF. (2020). *Guiding principles*. <https://childfriendlycities.org/guiding-principles/> adresinden erişilmiştir.
- (22) Thivant, L. (2018). *Child friendly cities and communities handbook*. UNICEF. <https://s25924.pcdn.co/wp-content/uploads/2018/05/CF-CI-handbook-NewDigital-May-2018.pdf> adresinden erişilmiştir.
- (23) Aerts, J. (2018) *Shaping urbanization for children: A handbook on child-responsive urban planning*. UNICEF. https://www.unicef.org/publications/files/UNICEF_Shaping_urbanization_for_children_handbook_2018.pdf adresinden erişilmiştir.
- (24) UNICEF. (2020). *What is a child-friendly city?* <https://childfriendlycities.org/what-is-a-child-friendly-city/> adrsinden erişilmiştir.
- (25) The Manifesto: My City Too, Open City (2016). open-city.org.uk/learning/my-city-too/my-city-too/ Web adresinden erişilmiştir.
- (26) UNICEF Türkiye. (2020). *Çocuk dostu şehirler*. <https://www.unicef-turk.org/yazi/cocuk-dostu-sehirler> adresinden erişilmiştir.
- (27) UNICEF Türkiye. (2020). *Çocuk dostu şehirler*. <https://www.unicef-turk.org/yazi/cocuk-dostu-sehirler> adresinden erişilmiştir.
- (28) Koç, N. et al. (2015). Initiative for child friendly cities and Ankara through the eyes of children. *Ideal Kent*, 17, 106-139.

- (29) Appleyard, B. S. (2005). Liveable streets for school children. *NCCW Forum Article*, 3-7.
- (30) Moore, R. C. et al. (1992). Play for all guidelines planning. *Design and Management of Outdoor Play Settings for All Children* (2nd Edition). MIG Communications.
- (31) Olds, A.R. (1989). Nature as healer. *Children's Environments Quarterly*, 6(1), 27-32.
- (32) Olds, A.R. (1989). Nature as healer. *Children's Environments Quarterly*, 6(1), 27-32.
- (33) Whyte, W. H. (1980). *The social life of small urban spaces*. Washington, D.C.: Conservation Foundation.
- (34) ODTÜ Mimarlık Fakültesi ve Özel Tevfik Fikret Okulları (Kasım 2019). *Eğlenceni tasarla çalışması*. Ankara.
- (35) Field, T. (1994). Caregiving environments for infants. *Children's Environments*, 11(2), 147-154.
- (36) Field, T. (1994). Caregiving environments for infants. *Children's Environments*, 11(2), 147-154.
- (37) ODTÜ Mimarlık Fakültesi ve Özel Tevfik Fikret Okulları (Kasım 2019). *Eğlenceni tasarla çalışması*. Ankara.
- (38) Cohen, S., ve Trostle, S. (1990). Young children's preferences for school-related physical-environmental setting characteristics. *Environment and Behavior*, 22(6), 753-766.
- (39) Bernáldez, F.G., Gallardo, D., ve Abelló, R.P. (1987). Children's landscape preferences: From rejection to attraction. *Journal of Environmental Psychology*, 7, 169-176.
- (40) ODTÜ Mimarlık Fakültesi ve Özel Tevfik Fikret Okulları (Kasım 2019). *Eğlenceni tasarla çalışması*. Ankara.
- (41) Moore, R. C. et al. (1992). *Play for all guidelines planning*. Design and Management of Outdoor Play Settings for All Children (2nd Edition). MIG Communications.
- (42) Cohen, S., ve Trostle, S. (1988). Choice and stability of young children's preferences for physical-environmental setting characteristics. *Perceptual and Motor Skills*, 66, 187-191.
- (43) Heffernan, M. (1994). The children's garden project at river farm. *Children's Environments*, 11(3), 221-231.

- (44) Ataöv, A. (1997). *Water as part of children's environment and children's preferences for waterfront settings*. Educational Resources Information Center (ERIC) Reproduction Service.
- (45) Ataöv, A. (2005). Oyuna izin veren kentsel tasarım. 2. *Türk Belediyecilik Sempozyumu* (s.140-154), Ankara
- (46) ODTÜ Mimarlık Fakültesi ve Özel Tevfik Fikret Okulları (Kasım 2019). *Eğlenceni tasarla çalışması*. Ankara.
- (47) Lynch, K. ve Lukashok, A. (1956). Some childhood memories of the city. *Journal of the American Institute of Planners*, 22(3), 142-152.
- (48) Cobb, E. (1977). *The ecology of imagination in childhood*. New York: Columbia University Press.
- (49) Ataöv, A. (1997). *Water as part of children's environment and children's preferences for waterfront settings*. Educational Resources Information Center (ERIC) Reproduction Service.
- (50) Striniste, N. A. ve Moore, R. C. (1989). Early childhood outdoors: A literature review related to the design of childcare environments. *Children's Environments Quarterly*, 6(4), 25-31.
- (51) ODTÜ Mimarlık Fakültesi ve Özel Tevfik Fikret Okulları (Kasım 2019). *Eğlenceni tasarla çalışması*. Ankara.
- (52) Snow, J. (1991). A circle in the trees: Using art as a way to connect to nature. *Children's Environments Quarterly*, 8(2), 38-41.
- (53) Mogensen, I. F. (1987). Water experience and sensorimotor development. *Children's Environments Quarterly*, 4(2), 19-20.
- (54) Kates, R. W. ve Katz, C.R. (1987). The hydrologic cycle and the wisdom of the child. *Children's Environments Quarterly*, 4(2), 3-10.
- (55) Williams, R., Bidlack, C. ve Brinson, B. (1994). The rivers curriculum project: A cooperative interdisciplinary model. *Children's Environments*, 11(3), 251-254.
- (56) Kirkby, M.A. (1989). Nature as refuge in children's environments. *Children's Environments Quarterly*, 1, 7-12.
- (57) Hart, R. (1979). *Children's experience of place*. New York: Irvington.
- (58) Hart, R. (1979). *Children's experience of place*. New York: Irvington.
- (59) Heffernan, M. (1994). The children's garden project at river farm. *Children's Environments*, 11(3), 221-231.

- (60) Heffernan, M. (1994). The children's garden project at river farm. *Children's Environments*,11(3), 221-231.
- (61) Heffernan, M. (1994). The children's garden project at river farm. *Children's Environments*,11(3), 221-231.
- (62) ODTÜ Mimarlık Fakültesi ve Özel Tevfik Fikret Okulları (Kasım 2019). *Eğlenceni tasarla çalışması*. Ankara.
- (63) Uluslararası Çocuk Merkezi (2017). *Çocuk alanından çalışan sivil toplum örgütleri için katılımlı eylem araştırması ve öğrenme yöntemi uygulama kılavuzu*. Ankara.
- (64) Uluslararası Çocuk Merkezi (2017). *Çocuk alanından çalışan sivil toplum örgütleri için katılımlı eylem araştırması ve öğrenme yöntemi uygulama kılavuzu*. Ankara.
- (65) Uluslararası Çocuk Merkezi (2017). *Çocuk alanından çalışan sivil toplum örgütleri için katılımlı eylem araştırması ve öğrenme yöntemi uygulama kılavuzu*. Ankara.

KATKI VERENLER

Adem Arkadaş-Thibert, Çocuk Hakları Uzmanı ve Savunucusu
Mine Bulum, Daire Başkanı (Emekli), Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü, Hazine Müsteşarlığı
Tınaz Titiz, Kurucu Başkan, Beyaz Nokta Gelişim Vakfı, Sistem Mühendisliği Uygulama Hizmetleri

